

บทที่ 2

วรรณคดีที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การศึกษาการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนประถมศึกษาดีเด่น
สังกัดกรุงเทพมหานคร การเสนอผลการศึกษาวรรณคดีที่เกี่ยวข้องจะครอบคลุมด้านต่าง ๆ
ดังนี้

1. หน้าที่และบทบาทของครูในโรงเรียนประถมศึกษา
2. การปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนประถมศึกษา
3. สภาพการจัดการศึกษาและการบริหารการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา

สังกัดกรุงเทพมหานคร

4. โรงเรียนมาตรฐานดีเด่นสังกัดกรุงเทพมหานคร

การศึกษาเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการที่จะทำให้ประเทศคงอยู่และพัฒนาไปสู่
ความก้าวหน้าในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และศิลปวัฒนธรรม

การศึกษาจะมีส่วนช่วยพัฒนาประเทศได้เพียงใดขึ้นอยู่กับข้อกำหนดแนว

นโยบายทางการศึกษาให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายในการพัฒนาประเทศ และสัมพันธ์กับสภาพ
เศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง และวัฒนธรรม การศึกษาจะพัฒนาและเตรียม
ทรัพยากรบุคคลให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความรู้ความชำนาญ และวิจรรณญาณในการ
ดำรงชีวิตให้ทันกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลง แต่ผู้ที่จะทำให้ผลเมืองของประเทศมีคุณค่าและ
คุณภาพสูงขึ้นตามแนวนโยบายและจุดมุ่งหมายของแผนการศึกษาที่วางไว้ได้นั้นก็คือ ครู

ดังนั้น ครูจึงต้องเป็นผู้ที่มีสมรรถวิสัยเพียบพร้อม ทั้งในด้านความรู้ความสามารถ
และคุณลักษณะอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อการเรียนการสอนตามหลักสูตร

หน้าที่และบทบาทของครูในโรงเรียนประถมศึกษา

ความหมายและความสำคัญของครู

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 คำว่า "ครู" หมายถึง
"ผู้สั่งสอนศิษย์ ผู้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์" และมาจากคำว่า "ครู" แปลว่า หนัก (ราช
บัณฑิตยสถาน 2530 : 171) นอกจากนี้ยังมีผู้ให้ความหมายของคำว่า ครู อีกมาก เช่น

เปลื้อง ณ นคร (2525 : 89) ได้ให้ความหมายว่า ครูหมายถึง ผู้มีความหนักแน่น ผู้
 ควรแก่การเคารพของศิษย์ ผู้สั่งสอน และระพี สาคริก (2529 : 4) ได้ให้ความหมายว่า
 ครู คือ ผู้ทำหน้าที่พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของสังคม โดยใช้กระบวนการศึกษาอบรมในฐานะ
 ผู้ฝึก ผู้แนะ ผู้นำ ผู้ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาแก่คน เพื่อสร้างให้เป็นคนดี พลเมืองดี
 ประพฤติในสิ่งที่ดีให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น

มีคำกล่าวที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของครูมากมาย เช่น ครู คือพ่อแม่คนที่สอง
 ครู คือแม่พิมพ์ของชาติ และครู คือบุรุษยุคคน ฯลฯ แสดงว่า ครูมีความสำคัญที่จะช่วย
 พัฒนาเยาวชนให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีประสิทธิภาพเพื่อการพัฒนาประเทศชาติต่อไป นอก
 จากนี้ ชีรยุทธ เสรีวงศ์ ณ ออยุธยา (2525 : 381-382) ได้สำรวจแนวความคิดและ
 บทบาทของผู้รู้ และผู้เกี่ยวข้องกับวงการศึกษาและวงการครูเกี่ยวกับความสำคัญของครู
 สรุปได้ว่า

1. ครูเป็นนักพัฒนาคน พัฒนาทั้งด้านความรู้ ความสามารถที่จะเป็นประโยชน์
 ในการดำเนินชีวิต และพัฒนาจิตใจให้เป็นผู้มีจิตใจสูง
2. ครูเป็นผู้ชี้แนะทางความคิด ให้แก่ศิษย์ให้รู้จักการเลือกตัดสินใจ
3. ครูเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ และบุคคลทั่วไป
4. ครูเป็นตัวจักรสำคัญในการดำเนินการศึกษาอันเป็นเครื่องมือในการพัฒนา
 ประเทศ

5. ครูมีส่วนสำคัญในการสร้างเสริมเสถียรภาพของประเทศในด้านสังคม
 เศรษฐกิจ การเมืองและการปกครองให้มั่นคง เพราะสามารถปลูกฝังค่านิยม เจตคติ
 ตลอดจนความสำนึกทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและการปกครองให้แก่เยาวชน และ
 ประชาชนได้มากที่สุด

6. ครูเป็นผู้ช่วยเหลือ และพัฒนาชุมชนให้เจริญขึ้นได้เนื่องจากรู้สภาพและ
 ปัญหาท้องถิ่นดีกว่าข้าราชการฝ่ายอื่น ๆ

จากที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า ครูมีภารกิจที่จะต้องจัดกิจกรรมและประสบการณ์
 ต่าง ๆ ให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และพัฒนาขึ้นโดยรอบด้าน ภารกิจดัง
 กล่าวนี้ก็คือ การสอนหรือการให้การศึกษาแก่ประชาชนทั้งในและนอกโรงเรียน ครูจึงเป็น
 บุคคลที่มีความสำคัญยิ่งในระบบการศึกษาซึ่งเป็นส่วนช่วยในการพัฒนาประเทศ ครูนอกจาก
 จะเป็นผู้ที่สั่งสอนให้ความรู้ในด้านวิชาการแล้วยังจะต้องช่วยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์
 ต่าง ๆ เพื่อช่วยพัฒนาผู้เรียนในทุก ๆ ด้าน รวมทั้งสามารถที่จะปรับตัวให้อยู่ร่วมกับบุคคล
 อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

หน้าที่และบทบาทของครู

ในสมัยโบราณตั้งแต่ เนื่องจากพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นครู การปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทของครูจึงได้มาจากหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ครูจึงมีบทบาทเด่นชัดในฐานะผู้ให้ ผู้ถ่ายทอดวิชาความรู้ ตลอดจนค่านิยมและความเชื่อของสังคมแกศิษย์ ดังเช่นที่ เจ้าพระยา-ธรรมศักดิ์มนตรี และสุนทร อมรวิวัฒน์ (อ้างถึงในสาขัณฑ์ ภาแนอ 2530 : 8-12) ได้ให้ข้อสรุปตรงกันว่า

1. ครูจะต้องมีคุณธรรมและความประพฤติดี
2. ครูต้องมีความรับผิดชอบในหน้าที่การงานสูง
3. ครูต้องหาความรู้เพิ่มเติมเสมอ
4. ครูต้องมีความสามารถในการใช้ภาษาสื่อสารที่ตีทั้งการพูดและเขียน

ต่อมาในระยะการปกครองระบอบประชาธิปไตย (พ.ศ. 2475 - ปัจจุบัน) บทบาทของครูเริ่มเปลี่ยนแปลงไป ดังที่สาโรช บัวศรี (อ้างถึงใน กาญจนาคฤมาภิธาน 2527 : 171-172) และทองคุณ หงส์พันธ์ (2528 : 13-15) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูสอดคล้องกันดังนี้

1. สามารถสอนได้เป็นอย่างดี รู้จักนำหลักต่าง ๆ มาประยุกต์ เช่น หลักจิตวิทยาการเรียนรู้ หลักการเจริญเติบโต และพัฒนาการของเด็ก บรรยากาศที่เหมาะสมในการเรียนรู้ และการวางแผนการสอนอย่างละเอียดถี่ถ้วน
2. สามารถอบรมแนะแนว และปกครองได้เป็นอย่างดี โดยรู้จักหลักการสร้างคุณธรรม หลักการและวิธีการของการแนะแนว และใช้ผลของการวิจัย การทดสอบต่าง ๆ ให้เป็นประโยชน์
3. ทำกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนได้เป็นอย่างดี โดยรู้จักวางแผนและปฏิบัติกิจกรรมในหลักสูตร และกิจกรรมเสริมหลักสูตร รวมทั้งรักษาสัมพันธ์ภาพอันดีกับผู้ร่วมงาน
4. สามารถสร้างสัมพันธ์ภาพอันดีและร่วมมือกับชุมชนเป็นอย่างดี โดยรู้จักช่วยเหลือชุมชน แก้ปัญหาของชุมชน ทำให้ชุมชนเข้าใจโรงเรียนและสนับสนุนโรงเรียนในทางที่เหมาะสม ใช้ทรัพยากรบุคคลและสิ่งของต่าง ๆ ในชุมชนเพื่อประโยชน์ในการสอน เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน

5. หาความรู้เพิ่มเติมในวิชาชีพ โดยการเรียน ค้นคว้า วิจัย

ชานเลอร์ และคณะ (Chandler and others 1971 : 179-186) พะนอม แก้วกำเนิด (2530 : 3) และพงศ์เพชร สังข์ศีกดา (2531 : 23-24) เห็นพ้องกันสรุปได้ว่า บทบาทและหน้าที่ของครู มีดังนี้

1. งานสอน เริ่มต้นแต่วางแผนการสอน การสร้างและเลือกอุปกรณ์ เลือกกิจกรรมการสอนที่เหมาะสม จัดบรรยากาศให้เหมาะสม บริหารชั้นเรียน ปกครองชั้นเรียน และประเมินผลความก้าวหน้าของนักเรียน รวมทั้งรายงานความก้าวหน้าของโรงเรียน

2. การพัฒนาตนเองทางด้านวิชาการและความประพฤติ หมั่นแสวงหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ เพื่อประโยชน์ในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่แก่นักเรียน

3. รับผิดชอบงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กิจกรรมเสริมหลักสูตร กิจกรรมในและนอกหลักสูตร เช่น งานแนะแนว งานอบรมชั้นเรียน การเป็นที่ปรึกษากิจกรรมนักเรียนต่าง ๆ งานด้านความสัมพันธ์ชุมชน และการบริการสังคมในด้านวิชาการและด้านอื่น ๆ

จากงานวิจัยของสุวรรณ เนตยากร (2520 : 56-58) เรื่อง "ความคิดเห็นของนักเรียนและผู้ปกครองเกี่ยวกับขอบเขตหน้าที่และลักษณะที่พึงปรารถนาของครูในระดับมัธยมศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา" สรุปได้ว่าผู้ปกครอง และนักเรียนมีความคิดเห็นที่หน้าที่และงานสำหรับครู คือ หน้าที่ในการสอน ครูควรมีศรัทธาในการสอน จัดทำอุปกรณ์และตรวจสอบงานของนักเรียน ปฏิบัติตามกฎหมายของราชการและโรงเรียน ประชุมครูอบรมความรู้ จัดทำข้อสอบ และรายงานผลการเรียนของนักเรียน อบรมนักเรียน ร่วมมือในกิจกรรมของนักเรียนและชุมชน ประสานงานกับบุคลากรในโรงเรียน ดูแลความสะอาดเรียบร้อยของโรงเรียนและห้องเรียน การทำบัญชีเรียกชื่อ ทำทะเบียนนักเรียน และการมีส่วนร่วมในการก่อตั้งสมาคมครู-ผู้ปกครอง

นอกจากงานวิจัยและความคิดเห็นของบุคคลต่าง ๆ แล้ว สุนทร อมรวิวัฒน์ (อ้างถึงใน อ่ำไพ สุจริตกุล และคณะ 2524 : 10-19) ได้แปลและเรียบเรียงคุณสมบัติ 6 ประการของครูในสังคม ดังนี้

1. เป็นผู้ก่อให้เกิดการเรียนรู้แก่นักเรียน คือ สามารถพัฒนากระบวนการสอนและการประเมินผลกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้แก่นักเรียนได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ให้มากที่สุด

2. เป็นผู้มีความสามารถในฐานะเป็นที่ปรึกษาและผู้แนะแนวทาง คือ สามารถเข้าใจนักเรียนและช่วยให้นักเรียนเข้าใจตนเอง ใช้วิธีการเก็บข้อมูลวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาของนักเรียนอย่างได้ผล

3. เป็นผู้ถ่ายทอดสื่อ โยงวัฒนธรรม คือ สามารถจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ส่งเสริมวัฒนธรรม พัฒนาเจตคติและทักษะที่จำเป็นสำหรับสังคมประชาธิปไตย เพื่อให้ นักเรียนสามารถนำประสบการณ์ในชั้นเรียน ไปใช้ในชีวิตประจำวัน และนำนักเรียนให้สามารถใช้แหล่งวิทยาการ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อชีวิตหลังจากจบการศึกษาแล้ว

4. เป็นผู้ประสานงานชุมชน คือ สามารถช่วยเหลือชุมชนให้เข้าใจความสำคัญของการศึกษา ประสานงานกับชุมชนและส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน รวมทั้งช่วยแก้ปัญหาของชุมชนในส่วนที่เกี่ยวกับการศึกษา

5. เป็นผู้มีฐานะเป็นครูคนหนึ่งในโรงเรียน คือ มีส่วนช่วยในการกำหนดความมุ่งหมายทั่วไปของโรงเรียน จัดโครงการเรียนให้สนองความมุ่งหมายของหลักสูตร จัดกิจกรรมของโรงเรียน ประเมินผลโครงการสอน และมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร

6. เป็นผู้มีฐานะเป็นสมาชิกในวงวิชาชีพครู คือ ยอมรับและส่งเสริมความสำคัญของวิชาชีพครูในสังคม มีความรับผิดชอบต่อการพัฒนาตนเอง เพื่อความก้าวหน้าของวิชาชีพและมีส่วนช่วยยกฐานะวิชาชีพครู

จากความคิดเห็นของบุคคลต่าง ๆ และจากงานวิจัยดังได้กล่าวมาแล้ว สรุปได้ว่า ครูมีงานที่ต้องปฏิบัติดังนี้

1. งานด้านการจัดการสอน
2. งานด้านการอบรมและแนะแนว
3. งานด้านการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร
4. งานด้านการพัฒนาตนเอง
5. งานด้านการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน

การปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนประถมศึกษา

การจัดการสอน

การสอนเป็นศิลปะที่ยากและเป็นศาสตร์ที่ลึกซึ้ง ผู้ที่เป็นครูจึงต้องมีทั้งความรู้ในวิชาการ กระบวนการเรียนการสอน สื่อการสอนและความรู้เกี่ยวกับตัวของผู้เรียน แล้วจัดสภาพการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน และสภาพสังคมเพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ได้สูงสุดตามศักยภาพของแต่ละคนและสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ด้วยเหตุนี้หน้าที่หลักของครูก็คือ การจัดสภาพการเรียนการสอนให้ประสบความสำเร็จตามความมุ่งหมายของการศึกษา เพื่อผู้เรียนได้พัฒนาในทุกด้าน และนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน และเพื่อการพัฒนาประเทศต่อไป

คำว่า การสอน มีนักการศึกษาได้ให้ความหมายไว้หลายลักษณะ เช่น
 คาร์เตอร์ วิกู๊ด (Good 1959 : 213) ได้ให้ความหมายของการสอน ไว้

2 นัย คือ

1. การสอน หมายถึง การกระทำอันเป็นการอบรมสั่งสอนนักเรียนตามสถานศึกษาทั่วไป
2. การสอน หมายถึง การจัดสภาพการณ์หรือกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยง่าย

คิมบอล ไวลส์ (Kimball Wiles 1975 : 10) ได้ให้ความหมายของการสอน สรุปได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1. การสอน คือ การช่วยเหลือ แนะนำ จัดหาวัสดุ และส่งเสริมให้ผู้เรียนคิดทำสิ่งต่าง ๆ ที่อยากหรืออยากเห็นด้วยตนเอง เพื่อให้ผู้เรียนเจริญงอกงามและพัฒนาในทางที่ตรงกับจุดประสงค์ของการศึกษา
2. การสอน คือ การที่ผู้สอนให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ ที่ได้รวบรวมไว้แก่ผู้เรียน

ฮอสฟอร์ด (Hosford 1973 : 43) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการสอนไว้ว่า การสอน หมายถึง ความพยายามในการชักจูงให้ผู้เรียนไปสู่เป้าหมายที่ต้องการโดยผ่านทาง การปะทะสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

เดวิส (Davies 1978 : 4-5) กล่าวว่า การสอนเป็นทั้งเทคนิคซึ่งต้องอาศัย ใจรักและก็เป็นศาสตร์ที่ต้องมีการคิดที่เป็นระเบียบ มีการเตรียมการสอนที่เป็นระบบ จากคำกล่าวต่าง ๆ จะเห็นว่า การสอนก็คือ การใช้เทคนิควิธีต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์และการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น

การสอนเป็นเรื่องของครูกับนักเรียน หรือบุคคลหนึ่งกับอีกบุคคลหนึ่ง เป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลง เป็นเรื่องของการมีชีวิตชีวาซึ่งต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสม อยู่เสมอ การศึกษาหรือการแสวงหาแนวทางเพื่อปรับปรุงเทคนิคการสอนเป็นกิจกรรมที่ครูพึงกระทำเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของตน

พฤติกรรมทางด้านการสอนที่ครูควรปฏิบัติมีดังนี้

1. การเตรียมการสอน ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ขึ้นกับนักเรียนก็จำเป็นจะต้องเตรียมการไว้ล่วงหน้า ที่เรียกว่า เตรียมการสอน การเตรียมการสอนของครูทำให้ครูมีความพร้อม มีความเชื่อมั่นในการสอนยิ่งขึ้น และรู้ว่า จะสอนอย่างไร ให้นักเรียนเรียนรู้อะไร เรียนโดยวิธีใด ได้ผลดีที่สุด ใช้วิธีการใดทดสอบ

เพื่อให้รู้ว่่านักเรียนของเรา เรียนรู้อะไรที่เรียนไปแล้วนั้นเพียงใด เพื่อจะได้หาข้อบกพร่องแก้ไข ในการสอนและการจัดกิจกรรมในครั้งต่อไป หรืออาจหาทางช่วยเหลือนักเรียนโดยวิธีการสอน ช่อมเสริม ในกรณีที่นักเรียนเรียนเข้าได้ (ไซว สุคนธา 2528 : 13)

การเตรียมตัวของครู มี 3 ลักษณะ คือ

1.1 การเตรียมตัวในระยะยาว หรือการเตรียมตัวโดยทั่วไป หมายถึง การศึกษา และทำความเข้าใจหลักสูตร จุดหมาย โครงสร้างของหลักสูตรประถมศึกษา เพื่อให้รู้ว่าจะสอนอะไรแก่นักเรียน สอนอย่างไร สอนโดยวิธีใด จะสอนให้นักเรียนเป็นคนอย่างไร นอกจากนี้เอกสารประกอบหลักสูตรที่ควรศึกษาเพิ่มคือ แผนการสอน คู่มือครู หนังสืออ่านประกอบ แบบฝึกหัด ตลอดจนสื่อการสอนอื่น ๆ รวมทั้ง วิธีการวัดและประเมินผลตามหลักสูตร

1.2 การเตรียมตัวในระยะสั้น หรือ การเตรียมตัวเพื่อสอนในแต่ละวัน หมายถึง การศึกษาความคิดรวบยอดทั้งหมด ศึกษาจุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม สื่อการสอน การวัดผลและการประเมินผลของบทเรียนนั้นให้เข้าใจ เพื่อกำหนดเวลา และกิจกรรม ตลอดจนเนื้อหาเพิ่มเติมให้เหมาะสม

1.3 การทำบันทึกการสอน ถึงแม้ว่าในแผนการสอน คู่มือครู ได้เตรียมการไว้ให้ครูเกือบจะสมบูรณ์ คือ เตรียมไว้แบบรวม ๆ ครูจึงจำเป็นต้องนำมาจัดแบ่งใหม่ให้เหมาะกับจำนวนคาบแต่ละวัน ดังนั้น การทำบันทึกการสอนของครูจึงไม่จำเป็นต้องบันทึกให้ละเอียด เพียงแต่บอกว่าสอนอะไร เรื่องอะไร สอนโดยวิธีใด ให้นักเรียนรู้อะไร ใช้อุปกรณ์อะไร ใช้เวลาเท่าใด วันเดือนปีที่ทำการสอน ก็เป็นการเพียงพอ (ไซว สุคนธา 2528 : 14-15)

2. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สุมณ อมรวิวัฒน์ (2526 : 4-5) ได้กล่าวถึง กิจกรรมการเรียนการสอนที่ดีไว้สรุปได้ว่าการเรียนการสอนที่ดีจะต้องพัฒนาผู้เรียนให้เจริญทุกด้าน ในการเรียนการสอนทุกครั้งควรให้ผู้เรียนได้ทราบจุดมุ่งหมายของการสอนเพื่อการเรียนการสอนจะได้มุ่งไปสู่ทิศทางเดียวกัน และให้ความสำคัญแก่นักเรียนทุกคนในชั้นเรียนโดยเร้าให้ผู้เรียนได้แสดงออก ได้ปฏิบัติจริง และมีส่วนร่วมในการเรียน รวมทั้งฝึกฝนให้ผู้เรียนได้รู้วิธีการแสวงหาความรู้ และวิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเอง สำหรับในเรื่องของเนื้อหาควรตัดแปลงให้สอดคล้องกับความสนใจ ความต้องการและความพร้อมของเด็กและสิ่งสำคัญก็คือ บรรยากาศในห้องเรียนควรเป็นกันเอง รื่นรมย์ และสนุกสนาน จะทำให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจในการเรียนสูงขึ้น

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่คั้น ครูจำเป็นต้องเลือกใช้เทคนิค การสอนให้เหมาะสมกับเนื้อหาและความมุ่งหมายในการสอน ดังที่ ชีระ รุญเจริญ (2525 : 174-175) ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่ากิจกรรมการเรียนการสอนมีหลายชนิด ดังนี้

1. การอภิปราย เป็นการฝึกใหญ่ชวนรู้จักใช้ความคิดเห็น รู้จักฟัง รู้จักแสดงเหตุผลโดยมีหลักฐานอ้างอิง ซึ่งสามารถนำไปสู่การตัดสินใจในที่สุด
2. การแบ่งกลุ่มค้นคว้า หรือทำงานร่วมกัน เป็นการสอนที่ครูมอบหมายให้นักเรียนร่วมกันทำงานเป็นกลุ่ม เพื่อให้แต่ละกลุ่มได้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนด
3. การจัดประสบการณ์สมมติ เป็นการสอนให้เด็กได้เคลื่อนไหวอยู่เสมอ โดยมีกิจกรรมการแสดง เช่น การแสดงละคร การเลียนแบบ
4. การสาธิต เป็นการแสดงให้เห็นแก่เรียนรู้หลักการ หรือได้รับความรู้ในสิ่งที่จะเรียนก่อน แล้วทดลองตามหลักการนั้น ๆ
5. การฝึกปฏิบัติจริง เป็นการส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักการเรียนรู้ด้วยการกระทำจริง
6. การศึกษานอกสถานที่ เป็นการออกไปเรียนในเขตนอกโรงเรียนอาจใกล้หรือไกลก็ได้ จะช่วยให้นักเรียนสนุกสนานได้รับความรู้และประสบการณ์

สังัด อุทรานันท์ (2529 : 85) ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมการเรียน การสอน บางครั้งอาจจำเป็นต้องใช้แหล่งวิชาการจากภายนอกโรงเรียนด้วย อาจจะเป็นการเชิญบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในเรื่องที่ต้องการสอนมาเป็นวิทยากรให้ความรู้ หรืออาจจะพาผู้เรียนออกไปทัศนศึกษาไปยังสถานที่สำคัญต่าง ๆ เกี่ยวข้องกับการเรียนก็ได้ การเลือกใช้แหล่งวิชาในชุมชนต้องคำนึงถึงประโยชน์ที่จะได้รับว่าคุ้มค่ากับการเสียเวลา และค่าใช้จ่ายมากนักน้อยเพียงใด จากงานวิจัยของสุภาพร สุทธิ (2529 : 100) เรื่อง การเปรียบเทียบการรับรู้เกี่ยวกับสมรรถภาพของตนเองของครูประถมศึกษาในกรุงเทพมหานครที่มีภูมิหลังต่างกัน พบว่า ด้านงานสอนในเรื่อง เชิญวิทยากรมาให้ความรู้ได้อย่างเหมาะสม มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกรวิทย์ เฮงพานิช (2528 : 106) เรื่องพฤติกรรมการสอนของครูประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการ ประถมศึกษาแห่งชาติ ในเขตการศึกษา 8 ตามการรับรู้ของตนเอง ที่พบว่าครูประถมศึกษา มีพฤติกรรมที่ประพฤติปฏิบัติน้อย ใน เรื่องการนำวิทยากรในชุมชนมาให้ความรู้แก่นักเรียน ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ หรือปัญหาทางด้านภาระแสงสว่างหาวิทยา- การ หรือวิทยากร จึงทำให้พฤติกรรมในด้านนี้ของครูอยู่ในระดับน้อย

3. การใช้สื่อการสอน กระทรวงศึกษาธิการ (2525 : 33) ได้

ให้ความหมายของสื่อการสอนว่า สื่อการสอน หมายถึง วัสดุครุภัณฑ์ อุปกรณ์ เครื่องมือต่าง ๆ ทั้งที่เป็นประเภทถาวรและสิ้นเปลืองที่ครูจำเป็นต้องใช้ปฏิบัติกิจกรรมในโรงเรียน เพื่อช่วยให้การเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ชนิดของสื่อการสอนที่โรงเรียนควรจัดหา กรมสามัญศึกษา (2529 ก : 66) ได้กำหนดไว้สรุปได้ดังนี้

1. สิ่งพิมพ์

1.1 สิ่งพิมพ์ตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการกำหนดหนังสือเรียน หนังสืออ้างอิง หนังสืออ่านเพิ่มเติม หรือหนังสืออ่านประกอบ หนังสือส่งเสริมการอ่าน หนังสืออ่านนอกเวลา และคู่มือการเรียนการสอน

1.2 สิ่งพิมพ์ทั่ว ๆ ไป ได้แก่ หนังสือสารคดีทั่ว ๆ ไป วารสาร หนังสือพิมพ์ จุลสาร และกฤตภาค (สิ่งพิมพ์ที่ตัดมาจากหนังสือพิมพ์ หรืออื่น ๆ อาจเป็นบทความ ข่าว หรือ ภาพก็ได้)

2. โสตทัศนวัสดุ หมายถึง วัสดุทุกประเภทที่ช่วยให้เกิดความเข้าใจ เกิดทักษะและเจตคติตามต้องการ เช่น สไลด์ เทป แผนภูมิ รูปภาพ และเครื่องมือต่าง ๆ เป็นต้น

วิธีการจัดหาสื่อการสอน อาจทำได้ดังนี้

1. จัดทำขึ้น หรือให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดทำ
2. รับบริจาค
3. ยืมใช้จากกลุ่มโรงเรียน หรือโรงเรียนที่มีความพร้อม
4. จัดซื้อ

การเลือกใช้สื่อการสอนเป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะไม่ว่าสื่อจะดีเพียงใด หากใช้ไม่เหมาะกับเวลา โอกาส สถานที่ วิชาของนักเรียน และเนื้อหาวิชา สื่อการสอนนั้นก็จะไม่เกิดประโยชน์ ดังที่ สัมพร มันทะสูตร (2526 : 198) ได้เสนอวิธีการเลือกใช้สื่อการสอน ดังนี้

1. ต้องเหมาะสมและสอดคล้องกับเนื้อหา และวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้
2. ต้องเหมาะสมกับอายุ และระดับสติปัญญาของนักเรียน
3. ต้องเป็นสิ่งที่นักเรียนสนใจ
4. มีขนาดเหมาะสม ชัดเจน สีสวย สามารถสร้างความสนใจของนักเรียน

ได้

5. ต้องมีส่วนส่งเสริมเจตคติที่ดีต่อเนื้อหาที่สอน
6. ต้องสามารถทำความเข้าใจได้เร็ว ประหยัดเวลา
7. หาง่าย ทำง่าย ราคาถูก
8. เสริมประสบการณ์ทั้งทางตรง และทางอ้อม

จากการวิจัยของประสงค์ นิมล (2530 : 97) เรื่องการศึกษาปัญหาการผลิตและการใช้สื่อการสอนของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร พบว่า การใช้สื่อการสอนของครูนั้นประสบปัญหา คือ ครูไม่มีเวลาในการเตรียมสื่อการสอนในชั้นเรียน มีนักเรียนมากไม่เหมาะในการใช้สื่อ สื่อการสอนในโรงเรียนมีน้อยไม่เพียงพอ และการหาสื่อให้ตรงจุดมุ่งหมายในการสอนยาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวาสนา มหาวลเลิศ (2527 : 131-136) เรื่อง ปัญหาและความต้องการสื่อการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ตามหลักสูตรพุทธศักราช 2521 ของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร ที่พบว่าครูส่วนใหญ่ไม่มีเวลาผลิตสื่อการสอนเพราะมีชั่วโมงสอนมาก ทั้งยังขาดความรู้ในการผลิตและการใช้สื่อ ในส่วนที่เป็นปัญหาอันเกิดจากสถานศึกษา และฝ่ายบริหาร คือ ในห้องสมุดมีหนังสือน้อยไม่เพียงพอสำหรับให้นักเรียนค้นคว้าหาความรู้ โรงเรียนขาดแคลนสื่อการสอน ขาดงบประมาณ ผู้บริหารไม่เห็นความสำคัญ และไม่ให้การสนับสนุนเท่าที่ควร

การใช้สื่อการสอนนั้น ผู้ที่เป็นครูจะต้องศึกษาและเลือกใช้ให้ได้ประโยชน์มากที่สุด นับตั้งแต่การเลือกชนิดของสื่อการสอนที่จะช่วยให้การเรียนการสอนประสบความสำเร็จ นักเรียนมีความเข้าใจ มีทักษะ และเจตคติตามต้องการ รวมทั้งการจัดหาและการเตรียมสื่อการสอนที่เลือกแล้ว

4. การสร้างบรรยากาศในชั้นเรียน ถ้าครูสามารถสร้างบรรยากาศในห้องเรียนได้ดีก็จะช่วยให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ชัยรงค์ พรหมวงศ์ (2524 : 146-147) กล่าวถึงการสร้างบรรยากาศในห้องเรียนสรุปได้ว่าครูไม่ควรเคร่งครัดกับระเบียบวินัยในห้องเรียนมากนัก ไม่ควรบังคับให้นักเรียนหนึ่ง ๆ ชีวิตในห้องเรียนควรมีบรรยากาศที่ดีทั้งด้านกายภาพ และจิตภาพ บรรยากาศด้านกายภาพ ได้แก่ การตกแต่งห้องเรียนด้วยผลงานของนักเรียน การจัดโต๊ะเก้าอี้ให้เหมาะสมกับการเรียน ไม่ควรจัดเป็นแบบเตี้ยก้นตลอด มีการจัดมุมอุปกรณ์ มุมอ่านหนังสือ โดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัด ส่วนบรรยากาศทางด้านจิตภาพ คือ ครูจะต้องให้ความรัก ความอบอุ่น และเป็นกันเองแก่นักเรียน ยอมรับนักเรียนและพยายามสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับนักเรียน และระหว่างนักเรียนกับนักเรียนให้เกิดขึ้น

บรรยากาศในห้องเรียนจะดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการ ดังที่ ทักนีย์ ผลเนื่องมา (2526 : 42-47) ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า บรรยากาศในห้องเรียนขึ้นอยู่กับครู นักเรียน วิธีสอน และการจัดห้องเรียน

ครู เป็นผู้ที่ควบคุมบรรยากาศในห้องเรียน ครูควรจะช่วยสร้างบรรยากาศที่สดชื่น สุกสนาน ให้ทั้งความรู้และความบันเทิงแก่นักเรียน

นักเรียน เป็นบุคคลสำคัญของห้องเรียน นักเรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกัน มีความสามารถไม่เท่ากัน บางคนมีปัญหา ครูควรจะให้ความใกล้ชิดเอาใจใส่และสนใจกับ ปัญหาของนักเรียนจะทำให้ให้นักเรียนให้ความร่วมมือในการเรียนและการเรียนมีบรรยากาศที่ดี

วิธีสอน ครูควรพยายามใช้วิธีสอนแบบต่าง ๆ และใช้สื่อการสอนเพื่อช่วยให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจได้รวดเร็วและกระตือรือร้นที่จะเรียน

การจัดห้องเรียน การจัดห้องเรียนให้มีบรรยากาศที่จะส่งเสริมการเรียนการสอนเป็นสิ่งที่สำคัญมาก การจัดห้องเรียนอาจทำได้โดยการจัดป้ายนิเทศที่ดึงดูดความสนใจและเข้ากับบทเรียน มีกระถางต้นไม้ ชั้นวางของ ตู้หรืออ่างล้างจาน มุมหนังสือและห้องเรียนที่สะอาดและเป็นระเบียบแต่พอควร

การจัดบรรยากาศการเรียนการสอนที่ให้นักเรียนประทับใจ และเกิดความรู้สึกร่าเริง เช่น การจัดสิ่งแวดล้อมที่สะอาดสวยงาม การแทรกคุณธรรมในกิจกรรมต่าง ๆ วิธีสอนโดยอ้อมที่ดำเนินไปอย่างสม่ำเสมอตลอดเวลาจะเป็นการปลูกฝังให้นักเรียนมีระเบียบวินัย รับผิดชอบ รู้หน้าที่ เสียสละ ซื่อสัตย์ และเข้าใจแก่นแท้ของธรรมชาติ (สุนทรอมรวิวัฒน์ 2526 : 51-52) ถ้าครูสามารถจัดบรรยากาศภายในห้องเรียนให้เกิดขึ้นทั้งทางด้านกายภาพและจิตภาพ ก็จะทำให้บรรยากาศการเรียนรู้อยู่ในห้องเรียนดำเนินไปด้วยดี และยังส่งผลไปถึงการสร้างเสริมลักษณะนิสัยที่ดีให้กับนักเรียนอีกด้วย

5. การวัดผลและประเมินผล การวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะช่วยให้การเรียนรู้ออกมาดี เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพราะผลจากการวัดเป็นข้อมูลที่จะช่วยให้ผู้สอนนำไปพิจารณาหาวิธีการแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง (กรมวิชาการ 2526 : ก)

การวัดผลการศึกษา เป็นกระบวนการในการกำหนดหรือหาจำนวน ปริมาณ อันดับ หรือรายละเอียดของคุณลักษณะหรือพฤติกรรมความสามารถของบุคคล โดยใช้เครื่องมือเป็นหลัก อาจใช้วิธีการทดสอบ สังเกต สัมภาษณ์ หรือวิธีอื่น ๆ กระบวนการดังกล่าวจะทำให้ได้ตัวเลขหรือข้อมูลรายละเอียดต่าง ๆ ที่ใช้แทนจำนวนและลักษณะที่วัดนั้น (กาญจนา ศรีกาฬสินธุ์ 2531 : 151)

การประเมินผลการศึกษา เป็นกระบวนการในการตัดสินใจ เพื่อพิจารณาความเหมาะสมหรือหาคุณค่าของคุณลักษณะหรือพฤติกรรม เช่น ผลการเรียน ผลการปฏิบัติโดยอาศัยข้อมูลหรือรายละเอียดที่ได้จากการวัดเป็นหลัก แล้วพิจารณาอย่างมีหลักเกณฑ์และมีคุณธรรมเพื่อตัดสินว่าสิ่งนั้นดีหรือเลว เก่งหรืออ่อน ได้หรือตก (ไพศาล หวังพานิช 2526 : 13-14)

การวัดผลและประเมินผลจึงเป็นกระบวนการที่กระทำต่อเนื่องกันเพื่อจะได้ทราบว่านักเรียนได้เรียนรู้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้เพียงใด การวัดผลอาจใช้วิธีการทดสอบ สิ่งเกิด สัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะที่ต้องการวัด เมื่อได้ข้อมูลแล้วก็จะนำมาประเมินตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ว่าบรรลุผลตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรมากน้อยเพียงใด ควรที่จะปรับปรุงหรือส่งเสริมการเรียนการสอนอย่างไร

การวัดผลและประเมินผลมีประโยชน์มากมาย ดังที่ ไพศาล หวังพานิช (2526 : 15-16) และ ชีระ บุญเจริญ (2525 : 219) กล่าวไว้สอดคล้องกันสรุปได้ว่า ผลที่ได้จากการวัดและประเมินผลจะเป็นข้อมูลย้อนกลับเพื่อปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอน ดังนี้

1. ทำให้ทราบถึงความรู้ของนักเรียน
2. ทำให้ทราบผลการบรรลุจุดประสงค์ของนักเรียนแต่ละคน
3. ทำให้ทราบว่าเทคนิควิธีสอนของครูเหมาะสมเพียงใด
4. ทำให้ทราบข้อบกพร่องของนักเรียนและช่วยแก้ไขได้ตรงจุด
5. ทำให้ทราบคุณภาพการสอนของตัวครู

การวัดผลและประเมินผลให้ได้ผลดีและมีคุณภาพ ครูควรจะใช้เทคนิคหรือวิธีการหลายอย่าง ดังที่ กาญจนา ศรีภานิลินธุ์ (2531 : 170) ได้เสนอแนะไว้สรุปได้ดังนี้

1. การสังเกต
2. การทดสอบ ควรใช้เป็นระยะ ๆ คือ ก่อนสอน ระหว่างสอน และหลังการสอน
3. การศึกษาจากงานที่ทำประจำทุกวัน
4. การศึกษาจากระเบียบต่าง ๆ เช่น ระเบียบสะสม
5. การศึกษาด้วยการทำสิ่งควมมีติ

การวัดผลและประเมินผลที่ดีครูควรจะใช้เทคนิควิธีการหลาย ๆ อย่าง เพื่อให้ทำ
ให้ทราบทั้งข้อบกพร่องของนักเรียนและคุณภาพการสอนของตัวเอง เพื่อจะได้ทำการแก้ไข
ต่อไป

6. การสอนซ่อมเสริม การเรียนการสอนนั้นเมื่จุดมุ่งหมายเพื่อให้ให้นักเรียนได้
เรียนรู้และพัฒนาเป็นบุคคลที่มีคุณภาพตามความสามารถที่นักเรียนแต่ละคนจะพัฒนาไปได้ตาม
ศักยภาพ แต่ในการเรียนการสอนนั้นบางครั้งก็ไม่บรรลุจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ เพราะสาเหตุ
ต่าง ๆ ทั้งที่มาจากตัวนักเรียนเอง เช่น ความสามารถทางสติปัญญา ปัญหาส่วนตัวของ
นักเรียน และปัญหาที่เกิดจากตัวครูเอง เช่น ใช้เทคนิควิธีสอนที่ไม่เป็นที่สนใจของนักเรียน
หรือบทเรียนยากเกินไป ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการสอนซ่อมเสริมให้แก่นักเรียน

การสอนซ่อมเสริมมีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่าน เช่น

อำไพ สุจริตกุล (2524 : 141) ได้กล่าวถึงความหมายของการสอนซ่อมเสริม
ว่า การสอนซ่อมเสริม หมายถึง การสอนเพื่อแก้ไขข้อบกพร่อง และเสริมทักษะการเรียนรู้
ใหม่ ๆ ให้แก่นักเรียน เป็นการสอนที่จัดขึ้นสำหรับนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือเป็น
พิเศษจากครู

กาญจนา ศรีกาฬสินธุ์ (2531 : 428) ได้ให้ความหมายของการสอนซ่อมเสริม
ว่า หมายถึง การสอนเพื่อช่วยเหลือนักเรียนแต่ละคนให้เจริญพัฒนาไปในทางที่เหมาะสมกับ
ความรู้ ความสามารถ และศักยภาพที่แท้จริงของเขาด้วยวิธีการใดวิธีการหนึ่งที่เหมาะสม
กับนักเรียนแต่ละคนเป็นที่สุด

ศรียา และประภัสร์ นิยมธรรม (2525 : 24) ได้ให้ความหมายของการสอน
ซ่อมเสริมว่า การสอนซ่อมเสริมเป็นการประมวลเอาทั้งการแก้ไขข้อบกพร่อง ตลอดจนการ
สอนเพื่อเสริมสมรรถภาพของนักเรียน ด้วยเหตุนี้เด็กที่เรียนโดยไม่มีปัญหาใด ๆ ก็จะได้
รับการส่งเสริมให้มีโอกาสพัฒนาความสามารถตามสมรรถวิสัยของเขา

สรุปแล้วการสอนซ่อมเสริมก็คือ การสอนที่ครูมุ่งช่วยเหลือนักเรียนแต่ละคนใน
การแก้ไขข้อบกพร่อง และเสริมความรู้ใหม่ ๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาตามความสามารถของ
นักเรียน

เทคนิคของการสอนซ่อมเสริม

การสอนซ่อมเสริมนั้นถ้าจะให้ได้ผลบรรลุจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ จำเป็นอย่างยิ่งที่ครูจะต้องเรียนรู้ถึงสิ่งต่าง ๆ ดังเช่นที่ชาลนีย์ ศรีไสยเพชร (2525 : 155-156) ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า

1. ต้องรู้จักข้อบกพร่องของนักเรียน เพื่อครูจะได้แก้ข้อบกพร่องและเสริมการเรียนของนักเรียนให้ถูกวิธี
2. ต้องเลือกวัสดุการสอนให้เหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของนักเรียน
3. ครูต้องกระตุ้นและให้กำลังใจแก่นักเรียน ให้นักเรียนประสบความสำเร็จในงานที่ทำโดยเริ่มจากงานง่าย ๆ ไปหายาก
4. ควรให้นักเรียนได้รู้ความก้าวหน้าของตนเอง โดยครูอาจทำแผนภูมิแสดงความก้าวหน้า หรือชี้แจงข้อบกพร่องเพื่อให้นักเรียนเข้าใจ
5. ครูควรจัดบทเรียนให้สนองความต้องการและความสนใจของนักเรียนจะทำให้นักเรียนเรียนได้ดีขึ้น
6. หลีกเลี่ยงการทำงานซ้ำ ๆ ซาก ๆ เพราะจะทำให้นักเรียนเบื่อหน่าย
7. ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนเป็นสิ่งสำคัญ ครูกับนักเรียนจะต้องมีความเข้าใจกัน นักเรียนจะให้ความร่วมมือในการเรียนกับครู

วิธีสอนซ่อมเสริม

การสอนซ่อมเสริมในแต่ละโรงเรียนย่อมมีวิธีการที่ไม่เหมือนกัน บางโรงเรียนอาจให้ครูประจำชั้นเป็นผู้สอน บางโรงเรียนอาจให้ครูประจำวิชาเป็นผู้สอน สำหรับการจัดกลุ่มนักเรียนก็เช่นเดียวกัน อาจจัดสอนเป็นกลุ่มใหญ่ กลุ่มเล็ก หรือสอนตัวต่อตัวในเรื่องของนักเรียนนั้น กาญจนา ศรีกาฬสินธุ์ (2531 : 434) ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ถ้าสามารถทำได้การสอนตัวต่อตัวจะเป็นวิธีที่ดีที่สุด เพราะผู้สอนสามารถเลือกใช้วิธีสอนและอุปกรณ์การสอนให้เหมาะสมกับนักเรียนแต่ละคนได้ดี แต่ถ้าหากไม่สามารถจัดสอนเฉพาะตัวได้ก็ควรจัดเป็นกลุ่มเล็ก ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการที่จะสอนและความแตกต่างระหว่างบุคคล สำหรับเวลาในการสอนซ่อมเสริมอาจจัดได้ตามความเหมาะสมของปัญหา โดยอาจจะใช้ชั่วโมงว่าง หรือตอนท้ายชั่วโมง หรือนอกเวลาเรียนก็ได้ บางกรณีก็อาจจะนัดหมายในวันหยุดเป็นครั้งคราวก็ได้แล้วแต่ความเหมาะสม (กาญจนา ศรีกาฬสินธุ์ 2531 : 434)

การสอนซ่อมเสริมนั้นครูอาจใช้เทคนิควิธีสอน และเวลาในการสอนที่แตกต่างกัน ไปในแต่ละโรงเรียน แต่จุดหมายที่ต้องการจะตรงกัน คือ เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องของนักเรียนแต่ละคน และพัฒนาความรู้ความสามารถให้เพิ่มมากขึ้น การจัดการสอนซ่อมเสริมในแต่ละโรงเรียนจึงขึ้นอยู่กับสภาพของโรงเรียนนั้น ๆ

การสอนเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่ครูต้องมีใจรักในความเป็นครู จะต้องสามารถจัดสภาพการณ์ สถานการณ์ และกิจกรรมต่าง ๆ ในการวางแผนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และพัฒนาในทุก ๆ ด้านตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา รวมทั้งจะต้องมีเทคนิควิธีการต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ง่ายและสะดวก

การอบรมและแนะแนว

ครูนอกจากจะดำเนินการสอนที่เหมาะสม มีกิจกรรมการเรียนการสอนที่น่าสนใจ แล้วครูย่อมมีบทบาทสำคัญยิ่งในการดูแลวินัยของนักเรียน ดังที่ วิรัช บุษกุล (2526 : 5) ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า หากครูจะทำงานครูให้ได้ผลด้วยการสร้างนักเรียนให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ครูจะต้องเอาใจใส่เรื่องการอบรมความประพฤติ และกล่อมเกลานิสัยนักเรียน เพราะการอบรมทำให้เกิดความเจริญทางจิตใจ ครูอาจใช้บุคลิกภาพส่วนตัวของครูเป็นเครื่องมือในการสร้างวินัยให้กับนักเรียน เพราะครูเป็นผู้ที่นักเรียนรักและเคารพจึงสามารถกล่าวตักเตือนนักเรียนได้ อาจใช้วิธีทำให้นักเรียนมีความรัก ความภูมิใจในชั้นเรียนของตนจนกระทั่งไม่กล้ากระทำการใด ๆ ที่ผิดระเบียบวินัย เพราะจะนำความเสื่อมเสียมาให้ชั้นเรียนหรือโรงเรียน นอกจากนี้อาจใช้วิธีให้รางวัลหรือประกาศนียบัตรแก่นักเรียนที่ประพฤติดี หรือเรียนดี เพื่อให้นักเรียนคนอื่นได้นำไปเป็นแบบอย่าง หรือปฏิบัติตาม วันธอร์ มะทา (2523 : 21) และ กอร์ดอน (Gorton 1983 : 364) เห็นสอดคล้องกันว่า การที่ครูมุ่งความสำคัญไปที่การให้รางวัลสำหรับความประพฤติที่ดีมากกว่าจะมุ่งสนใจลงโทษนักเรียนที่ประพฤติไม่เหมาะสม พฤติกรรมที่ผิดของนักเรียนจะค่อย ๆ เปลี่ยนเป็นพฤติกรรมที่ถูกต้องมากขึ้น วิธีการดังกล่าวนี้ได้มีการทดลองใช้ในห้องเรียนมาหลายครั้งและปรากฏว่าประสบความสำเร็จ

ครูเป็นผู้ที่สามารถเสริมสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อยอันเป็นรากฐานของการมีวินัยดีให้กับนักเรียนได้ดีที่สุด ดังที่ กาญจนา ศรีภาณินธุ์ (2531 : 237-239) ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ครูอาจใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อให้นักเรียนมีระเบียบวินัย เช่น การจัด

ระเบียบขั้นเรียนที่ดี การกำหนดงานประจำที่นักเรียนจะต้องทำทุกวันให้แน่นอน เพื่อให้ นักเรียนได้ทราบถึงงานที่จะต้องทำ มีความสม่ำเสมอในการรักษาระเบียบวินัยนักเรียน และพยายามช่วยให้นักเรียนทุกคนได้มีโอกาสประสบความสำเร็จในงานที่ทำ เพื่อที่นักเรียน จะได้รับความรู้สึกว่าตนเอง เป็นคนที่มีคุณค่า ครูควรยกย่องชมเชยนักเรียนบ่อย ๆ เพื่อ พัฒนาความรู้สึกภาคภูมิใจและทัศนคติที่ดีที่เกิดขึ้นในตัวของนักเรียนให้มากขึ้น สิ่งเหล่านี้ ล้วน เป็นการส่งเสริมให้นักเรียนประพฤติปฏิบัติไปในทางที่ดี การสร้างเสริมให้นักเรียนมี ความประพฤติดีและมีระเบียบวินัยที่ดีนั้น ครูจะต้องเป็นผู้ที่มีจิตใจมั่นคง มีความจริงจัง มีความยุติธรรม ไม่ทำให้นักเรียนเกิดความรู้สึกต่ำต้อย หรือทำให้เกิดความรู้สึกอับอายขาย หน้า จะช่วยให้เด็กเกิดความรู้สึกภูมิใจในเกียรติและศักดิ์ศรีของตน และจะมุ่งมั่นรักษา เกียรติของตนให้ได้อยู่เสมอตลอดไป ดังนั้น เมื่อครูเริ่มสอนนักเรียนขึ้นใดก็ตามควร จะ ดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ร่วมกับนักเรียนวางกฎเกณฑ์และวิธีดำเนินงานภายในชั้นเรียนอย่างเป็น ระบบ เพื่อว่าครูจะได้มีเวลาสอนนักเรียนได้อย่างเต็มที่
2. กำหนดผลที่นักเรียนจะได้รับจากการกระทำที่ไม่เหมาะสมภายในชั้นเรียน ไว้อย่างชัดเจน
3. หยุดการกระทำที่ไม่เหมาะสมของนักเรียนทันที และดำเนินการกับความ ประพฤติที่ไม่เหมาะสมนั้นอย่างสม่ำเสมอทุกครั้งตามที่ได้ตกลงกันไว้แล้ว
4. ให้คำแนะนำและคอยติดตามดูแลความประพฤติของนักเรียนอย่างรอบคอบ พฤติกรรมของครูมีความสำคัญมากต่อการที่จะทำให้เด็กนักเรียนมีความมุ่งมั่นในการ เล่าเรียน หากครูไม่มีแนวทางแน่ชัดในการควบคุมพฤติกรรมภายในชั้นเรียนก็จะทำให้ การเรียนการสอนดำเนินไปด้วยความยากลำบาก และปัญหาด้านระเบียบวินัยย่อมจะเกิด ขึ้นต่อไปได้เรื่อย ๆ

นอกจากนี้ วันเนอร์ มะทา (2523 : 25) ยังได้กล่าวถึงพฤติกรรมของครูที่จะ ช่วยให้นักเรียนประพฤติดี สรุปได้ดังนี้

1. ครูต้องเป็นผู้นำที่ดี แนะนำในสิ่งที่ดี
2. ย้ำๆ ให้นักเรียนมีกำลังใจเรียน
3. ออ้าให้การบ้านมากเกินไป เพื่อให้นักเรียนจะได้ใช้เวลาว่างให้เกิด

ประโยชน์

4. ท่าทางของครูต้องวางใจ ระวัง อึดแอ้มเสมอ

5. ครูต้องตัดสินใจเด็ดขาด จับพลัน แก้ไขปัญหาของนักเรียนได้ดี
6. ต้องทันเหตุการณ์เสมอ ตอบปัญหาให้นักเรียนได้ทันเวลาที่
7. ให้นักเรียนร่วมกิจกรรมของโรงเรียนเสมอ เพื่อฝึกความรับผิดชอบ
8. ร่วมมือกับผู้ปกครอง สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างครูกับผู้ปกครอง

โดยติดต่อกันอยู่เสมอ

ครูเป็นผู้ที่สามารถปรับปรุงพฤติกรรมนักเรียนให้ประพฤติน่าสนใจ มีระเบียบวินัย แต่ทั้งนี้ก็ต้องขึ้นอยู่กับพฤติกรรมของครูด้วยว่าสามารถชักจูงให้นักเรียนประพฤติดีและมีวินัยในตนเองได้มากเท่าใด นอกจากนี้เมื่อนักเรียนกระทำผิดครูก็ควรเลือกใช้วิธีการที่ดีที่สุดในการแก้ไข้ปัญหา สโต๊ปส์ และคณะ (Stoops and other 1981 : 351) ได้กล่าวถึงวิธีดำเนินการกับการกระทำผิดของนักเรียนว่า ครูส่วนมากมักใช้วิธีการลงโทษเพื่อควบคุมพฤติกรรมทันที แต่วิธีการที่ดีกว่าคือ การวิเคราะห์หาสาเหตุและวางแผนเพื่อดำเนินการกับความประพฤติที่ผิดระเบียบ

การดำเนินการโดยวิธีใดวิธีหนึ่งอาจจะเป็นการลงโทษหรือการวิเคราะห์หาสาเหตุเพื่อวางแผนและดำเนินการหรือการปฏิบัติโดยวิธีอื่น ๆ จึงเป็นสิ่งที่ครูจะต้องตัดสินใจพิจารณาอย่างรอบคอบ ถ้าสาเหตุของปัญหาเกิดขึ้นจากสภาพสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนหรือที่บ้านและชุมชนก็ควรใช้วิธีร่วมมือกับบุคคลที่เกี่ยวข้องแก้ไขปรับปรุงสภาพแวดล้อมนั้นให้ดีขึ้น ถ้าปัญหานั้นเกิดขึ้นจากตัวนักเรียนเองก็ควรใช้วิธีการแก้ไขที่ตัวนักเรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การให้คำปรึกษา การแนะนำ และการสอนซ่อมเสริม ดังที่ กาญจนา ศรีกาฬสินธุ์ (2531 : 247-251) ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่าการแก้ไขที่ตัวนักเรียน อาจกระทำได้ 3 แบบคือ

1. โดยการชักจูงและแนะนำแนวทาง ครูส่วนมากเมื่อพบนักเรียนทำผิดในเรื่องที่เล็กน้อยก็มักจะว่ากล่าวตักเตือนไม่ให้กระทำเช่นนั้น และแนะนำให้ทำอย่างอื่นที่ดีกว่า การชักจูงและแนะนำให้นักเรียนเลิกกระทำผิดนั้น อาจจะได้ผลหากมีการวิเคราะห์หาสาเหตุของการทำผิดนั้น ได้อย่างถูกต้อง แต่ถ้าการวิเคราะห์ได้ผลที่ไม่ถูกต้อง การชักจูงและแนะนำก็จะไม่สามารถจัดปัญหาพฤติกรรมนั้นให้หมดไปได้

2. โดยการให้คำปรึกษาแนะนำ การแนะนำความประพฤติแก่นักเรียนอาจทำได้กับนักเรียนทั้งแบบรายบุคคลและแบบเป็นกลุ่ม ทั้งในปัญหาการติดยาเสพติด ตลอดจนปัญหาการหนีโรงเรียน ประสิทธิภาพของการแนะนำจะมีมากขึ้นเพียงใดขึ้นอยู่กับ

ตัวแปรหลายประการ ได้แก่ ระดับความเชี่ยวชาญในการแนะแนว เวลาที่จะให้กับงานด้านนี้ และระดับความรุนแรงของการประพฤติดัดของนักเรียน

3. การสอนซ่อมเสริมเพื่อแก้ไขปัญหาการเรียนของนักเรียน ปัญหาการเรียน เป็นต้นเหตุสำคัญของการประพฤติดัด และในขณะเดียวกันการประพฤติดัดก็ทำให้เกิดปัญหาแก่การเรียน พฤติกรรมที่ผิดเช่นการพูดโต้แย้งครู การหนีเรียน และการหนีโรงเรียน พฤติกรรมเหล่านี้ โดยเฉพาะการหนีเรียนและหนีโรงเรียนมักมีต้นเหตุมาจากการเรียนไม่รู้เรื่อง และในที่สุดมักนำไปสู่ปัญหาอื่น ๆ อีกหลายอย่างที่ร้ายแรงยิ่งขึ้น การแก้ปัญหาการเรียนของนักเรียนเป็นเรื่องที่จะต้องทำกันเป็นระยะยาว และจะต้องพิสูจน์ให้เห็นชัดว่าการประพฤติดัดของนักเรียนนั้นมีสาเหตุมาจากการเรียนของนักเรียนหรือเป็นผลของการประพฤติดัดไม่ดีของนักเรียนเองแล้วจึงจัดการช่วยเหลือนักเรียนด้วยการสอนซ่อมเสริมให้ตรงกับสภาพปัญหา

ครูทุกคนในโรงเรียนจำเป็นต้องทำหน้าที่แนะนำควบคุมไปกับการสอนตลอดระยะเวลาที่นักเรียนอยู่ในโรงเรียนเพื่อช่วยให้นักเรียนเข้าใจและยอมรับตนเอง มีวินัยในตนเองเพื่อป้องกันปัญหาไม่ให้เกิดขึ้นและเสริมสร้างพัฒนาการทุกด้านให้เกิดขึ้นกับนักเรียนอีกด้วย

สุมณ ออมวิวัฒน์ (2528 : 107-108) กล่าวว่าไว้สรุปได้ว่า ครูที่แนะนำนักเรียนซ่อมช่วยให้นักเรียนรู้จักตนเอง สามารถช่วยตนเองให้ตัดสินใจเลือกสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างฉลาด พอเหมาะกับตนเองและสามารถปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ครูที่ทำงานแนะแนวย่อมมีแนวคิดที่ว่า นักเรียนทุกคนมีความสำคัญ มีค่า มีความแตกต่างกัน และมักมีปัญหาอยู่เสมอ เมื่อเกิดปัญหาขึ้นแล้วครูต้องค้นหาหรือช่วยให้นักเรียนค้นหาสาเหตุแห่งปัญหานั้น วิเคราะห์สาเหตุ แสวงหาทางแก้ปัญหาที่มีระบบ โดยใช้เครื่องมือและวิธีการอย่างถูกต้อง

ศุภวดี บุญวงศ์ (2531 : 143) ได้กล่าวถึงหน้าที่ของครูเกี่ยวกับการแนะแนวที่ควรปฏิบัติได้อย่างน้อยที่สุด 3 ประการดังต่อไปนี้

1. การศึกษาทำความเข้าใจนักเรียน เป็นหน้าที่พื้นฐานของการแนะแนว ครูทุกคนพึงปฏิบัติอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ นักเรียนที่เข้ามาเรียนในโรงเรียนจะมีความแตกต่างกันแทบทุกด้าน เช่น สภาพครอบครัว สุขภาพทางกาย สุขภาพทางจิต ความสามารถ ความพร้อมทางด้านอารมณ์และสังคม ซึ่งครูควรเรียนรู้และเข้าใจนักเรียนให้มากที่สุดในทุก ๆ ด้าน เพื่อจะได้จัดประสบการณ์ทางการเรียนการสอนได้ดีขึ้น วิธีการศึกษา นักเรียนมีหลายอย่างด้วยกันทั้งการอาศัยแบบทดสอบและเครื่องมือต่าง ๆ

หรือใช้วิธีสังเกตนักเรียนในห้องเรียนและตามสถานที่ต่าง ๆ การประชุมพบปะกับผู้ปกครอง บันทึกพัฒนาการด้านการปรับตัวในโรงเรียน ตลอดจนการรายงานสุขภาพ

2. การรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียน ครูควรร่วมมือกับฝ่ายต่าง ๆ ในการรวบรวมข้อมูลเพื่อช่วยให้เข้าใจและทราบถึงความต้องการของนักเรียน อาจจะใช้วิธีสังเกตพฤติกรรม สัมภาษณ์นักเรียนและผู้ปกครอง เป็นต้น

3. การให้คำปรึกษา ครูมีหน้าที่ให้คำปรึกษาปัญหาเบื้องต้นของนักเรียน โดยเฉพาะครูประจำชั้นซึ่งจะใกล้ชิดกับนักเรียนมากที่สุด ถ้าหากครูยังขาดทักษะไม่สามารถให้คำปรึกษาปัญหาเบื้องต้นได้ ผู้บริหารควรจัดฝึกอบรมเพิ่มพูนความรู้ด้านนี้ให้ตรงกับความต้องการของครู ถ้าปัญหาของนักเรียนรุนแรงเกินความสามารถก็ให้ครูส่ง ไปยังผู้เชี่ยวชาญต่อไป

วรรณมา ทองนุ้ย (2523 : 113) ได้วิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ปัญหาของนักเรียนประถมศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครสวรรค์ พบว่า นักเรียนระดับประถมศึกษามีปัญหาการแนะแนวอยู่ 6 ด้าน เรียงลำดับความสำคัญจากมาก ไปหาน้อยได้ ดังนี้คือ ด้านสังคม ด้านความต้องการได้รับการยอมรับจากผู้อื่น ด้านสุขภาพอนามัย ด้านการเรียนและความสามารถทางสติปัญญา ด้านบุคลิกภาพ และด้านครอบครัว จะเห็นได้ว่านักเรียนในระดับประถมศึกษาที่มีปัญหาที่ครูจะต้องช่วยแนะแนวทางการแก้ไขเป็นอย่างมาก ดังนั้นถ้าครูประจำชั้นและครูประจำวิชาได้ร่วมมือกันเป็นผู้ให้คำปรึกษาแนะแนวแก่นักเรียน ก็จะเป็นการดีอย่างมาก เพราะนักเรียนส่วนใหญ่มักจะมีปัญหาไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางครอบครัว ปัญหาทางสังคม หรือปัญหาที่เกิดจากตัวนักเรียนเอง ครูจึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะต้องอุทิศทั้งเวลาและความรัก ความเอาใจใส่ให้แก่นักเรียน

การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร

การเรียนการสอนในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตมากมาย ผู้เรียนจะต้องเรียนรู้ โดยการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้มีประสบการณ์ที่สามารถที่จะดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขดังเช่นที่ สุมณ อมรวิวัฒน์ (2526 : 7) ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่าโรงเรียนประถมศึกษาจะต้องคำนึงถึงบริการที่จะทำให้การจัดการศึกษามีลักษณะเป็นไปเพื่อการเสริมสร้าง และเป็นไปเพื่อคุณภาพชีวิตของนักเรียนให้มากยิ่งขึ้น โรงเรียนมิได้จัดตั้งขึ้นเพื่อสอนหนังสือแต่เพียงอย่างเดียว โรงเรียนประถมศึกษายังมีหน้าที่ที่จะจัดสิ่งแวดล้อม

บรรยากาศและกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนาการทุกด้านของเด็ก ดังนั้น ครูนอกจากจะจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามเนื้อหาวิชาในหลักสูตรแล้วยังจะต้องจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาเพื่อเสริมประสบการณ์ให้กับผู้เรียนอีกด้วย กิจกรรมที่จัดขึ้นนี้ก็คือ กิจกรรมเสริมหลักสูตร หรือกิจกรรมนันทนาการ

มีผู้ให้ความหมายของคำว่า กิจกรรมเสริมหลักสูตร มากมาย ดังเช่น

นันทนา เทพบริรักษ์ (2526 : 3) ได้ให้ความหมายของคำว่า กิจกรรมเสริมหลักสูตรว่าหมายถึง การให้บริการ หรือประสบการณ์ต่าง ๆ ที่จัดให้นักเรียนนอกเหนือไปจากการเรียนการสอนในชั้นเรียน โดยนักเรียนสมัครใจ เข้าร่วมกิจกรรมตามความสนใจ ความถนัด การดำเนินการได้รับความเห็นชอบสนับสนุนจากคณาจารย์ ไม่มีหน่วยกิตหรือคะแนนใด ๆ แต่จะส่งเสริมการเรียนการสอนตามหลักสูตรให้ได้ผลสมบูรณ์ขึ้น

กาญจนา ศรีกาฬสินธุ์ (2531 : 13) ได้ให้ความหมายว่า กิจกรรมเสริมหลักสูตร คืองานที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนโดยตรงนอกเหนือจากการสอนในชั้นตามปกติ เป็นงานที่มุ่งส่งเสริมการเรียนของนักเรียนทุกคนให้ก้าวหน้า ประสบผลสำเร็จ และมุ่งส่งเสริมชีวิตความเป็นอยู่ของนักเรียนในโรงเรียนให้ดำเนินไปด้วยดี อันจะมีผลไปถึงการพัฒนาบุคลิกภาพ และความรู้ความสามารถหรือความถนัดเฉพาะด้านของนักเรียนแต่ละคนให้ก้าวหน้า และเป็นประโยชน์สูงสุดแก่ตัวของเขาเองทั้งในขณะที่อยู่ในโรงเรียนและเมื่อสำเร็จการศึกษาออกไปสู่อาชีพการงานอีกด้วย

สตูปส์ และคณะ (Stoops and other 1981 : 331) ได้ให้ความเห็นไว้ว่า งานกิจกรรมเสริมหลักสูตร หมายรวมถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่ไม่ใช่การสอน แต่เป็นกิจกรรมที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ภายในโรงเรียนของนักเรียน กิจกรรมเหล่านี้จะช่วยเสริมการสอนในชั้นเรียนตามปกติ และช่วยเหลือนักเรียนได้มากยิ่งขึ้น

กิจกรรมเสริมหลักสูตรจึงเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อมุ่งส่งเสริมประสบการณ์ และพัฒนาการทุกด้านให้นักเรียน ดังเช่นที่ วินเนอร์ มะทา (2523 : 1-3) และกระทรวงศึกษาธิการ (2520 : 1-2) ได้ให้ข้อสรุปตรงกันว่า การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรมีความมุ่งหมายที่สำคัญ ดังนี้

1. เพื่อสนองความต้องการทางจิตวิทยาของนักเรียน ซึ่งได้แก่ความต้องการเป็นสมาชิกของกลุ่ม การยอมรับของบุคคลวัยเดียวกัน การยกย่องชมเชย ความสำเร็จ การฝึกทักษะ การอยู่ในสภาพแวดล้อมซึ่งอบอุ่นและเป็นมิตร เพื่อทดแทนสิ่งที่ตนเองขาด เช่น ความสามารถในการเรียน เป็นต้น

2. กิจกรรมเสริมหลักสูตรช่วยให้เด็กเรียนได้แสดงออกในด้านความสนใจ ความสามารถพิเศษ และความกระตือรือร้นของนักเรียน เช่น กิจกรรมด้านดนตรี ศิลปะ
 3. เพื่อให้มีความรับผิดชอบในการปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ มีความเข้าใจ และเลื่อมใสในการปกครองระบอบประชาธิปไตย
 4. ช่วยให้นักเรียนรู้จักใช้เวลาว่างให้มีคุณค่าและเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม และตนเอง
 5. เป็นการสร้างมนุษยสัมพันธ์อันดีระหว่างนักเรียน และนักเรียนกับครู
 6. ช่วยพัฒนาความเป็นผู้นำของนักเรียน ได้ดียิ่งกว่าการเรียนในห้องเรียน
- การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรจึงเป็นการจัดทำกิจกรรมที่มีความมุ่งหมายหลักคือ การพัฒนาคุณภาพของนักเรียนในด้านต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อิทินัล รีมประพันธ์ (2528 : 70) เรื่อง ความคิดเห็นของผู้บริหาร ครู และนักเรียนเกี่ยวกับ กิจกรรมนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา แห่งชาติ เขตการศึกษา 6 ที่ได้พบว่า ความมุ่งหมายในการจัดกิจกรรมนักเรียนคือ ส่งเสริม ความเป็นประชาธิปไตย และฝึกการเป็นพลเมืองดีของชาติ เพื่อให้มีความร่วมมืออันดีต่อกันเพื่อส่งเสริมทักษะต่าง ๆ เช่น การเป็นผู้นำ การทำงานร่วมกัน และความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์

ประเภทของกิจกรรมเสริมหลักสูตร

นันทนา เทพบริรักษ์ (2526 : 13-19) ได้แบ่งกิจกรรมเสริมหลักสูตรของ นักเรียนในระดับประถมศึกษา เป็นประเภทต่าง ๆ ดังนี้

- ก. ประเภทของกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่แบ่งตามลักษณะของกิจกรรม มี 9 ประเภท ได้แก่
 1. กิจกรรมที่เกี่ยวกับการปกครอง เช่น สภานักเรียน กรรมการนักเรียน สारวัตกรนักเรียน
 2. กิจกรรมเกี่ยวกับการบำเพ็ญประโยชน์ เช่น กลุ่มอาสาสมัครทำงาน ในห้องสมุด กลุ่มรณรงค์เพื่อรักษาความสะอาดภายในโรงเรียน
 3. กิจกรรมที่เกี่ยวกับศาสนาและสังคมสงเคราะห์ เช่น ชุมนุมผู้บำเพ็ญประโยชน์ กิจกรรมวันสำคัญทางพุทธศาสนา และศาสนาอื่น
 4. กิจกรรมเกี่ยวกับการเข้าสังคม เช่น ชุมนุมวัดนครธรรมไทย

5. กิจกรรมทางด้านกีฬา เช่น การแข่งขันกีฬาภายในโรงเรียน ชุมนุมกีฬา
6. กิจกรรมทางด้านวิชาการ เช่น ชุมนุมภาษาไทย ชุมนุมภาษาอังกฤษ
7. กิจกรรมที่เกี่ยวกับการพิมพ์ เช่น ชุมนุมหนังสือพิมพ์ของโรงเรียน
8. กิจกรรมเกี่ยวกับการประชุม เช่น การประชุมพิเศษ การเชิญวิทยากร

มาบรรยาย

9. กิจกรรมเบ็ดเตล็ดที่อาจจัดขึ้นตามความสนใจของนักเรียน เช่น ชุมนุมสะสมแมลง แสตมป์ ชุมนุมทัศนศึกษา

ข. ประเภทของกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่แบ่งตามวัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมแบ่งออกได้เป็น 6 ประเภท คือ

1. กิจกรรมวิชาการ เป็นกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมโครงการสอนในชั้นเรียนให้สมบูรณ์ครบถ้วนยิ่งขึ้น เช่น ชุมนุมทางวิชาการต่างๆ ชุมนุมสหกรณ์
2. กิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมความสามารถพิเศษ และพัฒนาความสนใจเฉพาะ เช่น ชุมนุมละคร ชุมนุมโต้วาที ชุมนุมดนตรี เป็นต้น
3. กิจกรรมที่เป็นบริการภายในโรงเรียน เป็นกิจกรรมเพื่อพัฒนาตนเองและบริการส่วนรวม เช่น สภานักเรียน เป็นต้น
4. กิจกรรมที่พัฒนาทางด้านจิตใจ เป็นกิจกรรมที่พัฒนาความมีน้ำใจและศีลธรรม การใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีระเบียบ เช่น การอยู่ค่ายพักแรม
5. กิจกรรมทางสังคมและนันทนาการ เป็นกิจกรรมเพื่อพัฒนาการเข้าสังคม การอยู่ร่วมกัน และการพักผ่อนหย่อนใจ เช่น การไปทัศนศึกษานอกสถานที่
6. กิจกรรมทางด้านกีฬา เป็นกิจกรรมเพื่อสร้างความสามัคคี รู้จักการให้อภัยและเสียสละ เช่น ชุมนุมทางด้านกีฬา

ค. ประเภทของกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่แบ่งตามระยะเวลาที่ใช้จัดกิจกรรมได้แก่

1. กิจกรรมประจำวัน

ช่วงเช้า การเคารพธงชาติ การอบรมหน้าเสาธง การฝึกกายบริหาร การทำความสะอาดครู การตรวจเครื่องแต่งกาย การตรวจร่างกาย การสวดมนต์ ไหว้พระ การสนทนาเวลาเช้า

ช่วงระหว่างเรียน การติမ်း การตรวจสุขภาพประจำวัน

ช่วงหลังจากโรงเรียนเลิก การดูแลความสะอาดในห้องเรียน การ
บำเพ็ญประโยชน์ประจำวัน

2. กิจกรรมในรอบสัปดาห์

การฝึกมารยาท การสวดมนต์ไหว้พระประจำสัปดาห์ การจัดป้ายนิเทศ

3. กิจกรรมในรอบเดือน

การจัดทำหนังสือพิมพ์ของชั้นเรียน การเชิญวิทยากรมาให้ความรู้
การเชิญเจ้าหน้าที่อนามัยมาตรวจสุขภาพนักเรียน

4. กิจกรรมประจำภาคเรียน

การคัดเลือกนักเรียนดีเด่นประจำภาคเรียน กิจกรรมการเกษตร
วันบำเพ็ญประโยชน์ในโรงเรียน การฟังเทศน์หรือจัดนิทรรศการทางศาสนา การประกวด
มารยาทของนักเรียน งานวันปิดภาค

5. กิจกรรมประจำปี

กิจกรรมไหว้ครู งานวันเด็ก การศึกษานอกสถานที่ ชมรมหรือชุมนุม
การแสดงศิลปวัฒนธรรมนักเรียน การจัดนิทรรศการ การจัดงานประจำปีของโรงเรียน
การแข่งขันกีฬาภายในโรงเรียน

ง. ประเภทของกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่แบ่งตามสถานที่จัด แบ่งเป็น 2
ประเภท คือ

1. กิจกรรมภายในโรงเรียน ได้แก่ ประเภทชุมนุมต่าง ๆ เช่น ชุมนุม
ภาษาอังกฤษ ชุมนุมกีฬา ชุมนุมห้องสมุดโรงเรียน ชุมนุมดนตรีไทย ชุมนุมบำเพ็ญประโยชน์
ชุมนุมสหกรณ์ เป็นต้น และประเภทโครงการ เช่น โครงการแข่งกีฬา โครงการอาหาร
กลางวัน โครงการประกวดห้องเรียน โครงการนิทรรศการทางวิชาการ

2. กิจกรรมภายนอกโรงเรียน ได้แก่ กิจกรรมที่เกี่ยวกับศาสนา เช่น
การถวายเทียนพรรษา การเวียนเทียน กิจกรรมทางด้านวิชาการ เช่น การทัศนศึกษานอก
สถานที่ การประกวดมารยาท และกิจกรรมทั่วไป เช่น การอยู่ค่ายพักแรม การแสดงดนตรี
การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรมีหลักเกณฑ์ในการจัดทำเพื่อให้ได้ประโยชน์ตาม
ความมุ่งหมาย ไพโรจน์ นาคะสุวรรณ และ วันเนอร์ มะทา (2528 : 17) ได้สรุปหลัก
ในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรไว้ 5 ข้อ ดังนี้

1. ควรให้นักเรียนเลือกเข้าร่วมกิจกรรมตามความถนัดและความสนใจ
2. ควรให้นักเรียนวางแผนและริเริ่มดำเนินการเอง

3. ไม่ควรนำคะแนนมาเป็นสิ่งช่วยในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร แต่ควรเน้นให้มีเจตคติที่ดี เห็นคุณค่าหรือประโยชน์และการได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินในการเข้าร่วมกิจกรรม

4. การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรทุกประเภทต้องมีกติกา มีระเบียบข้อบังคับ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงาน

5. การจัดกิจกรรมต้องอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของผู้บริหาร

การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่จัดได้ถูกต้องตามหลักการและความมุ่งหมายจะมีประโยชน์มากทั้งต่อตัวนักเรียนเอง และบุคลากรในโรงเรียน ดังที่ นันทนา เทพบริรักษ์ (2526 : 8-9) และไพโรจน์ นาคะสุวรรณ (2528 : 28) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร สรุปได้ดังนี้

1. สอนความต้องการของนักเรียนด้านจิตวิทยา
2. พัฒนาบุคลิกภาพด้านสังคม และการทำงานร่วมกับผู้อื่น ได้ดีขึ้น
3. ช่วยส่งเสริมความสามารถเฉพาะตนตามความถนัด และความสนใจ
4. ช่วยให้นักเรียนรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
5. เกิดสัมพันธภาพอันดีกับบุคคลอื่น
6. ลดปัญหาการขาดเรียนของนักเรียน และทำให้ครูรู้จักนักเรียนดียิ่งขึ้นอาจมี

ผลต่อการปกครอง และแนะแนว

7. สามารถนำประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้รับไปใช้ในอนาคต

นอกจากนี้งานวิจัยของอิทธิพล ริมประพัทธ์ (2528 : 72) ได้วิจัยเรื่องความคิดเห็นของผู้บริหารครูและนักเรียน เกี่ยวกับกิจกรรมนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 6 สรุปได้ว่ากิจกรรมนักเรียนให้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ เช่น ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน รู้จักทำงานเป็นหมู่คณะ ได้รับความรู้เพิ่มเติม มีโอกาสแสดงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และฝึกให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อตนเองและหมู่คณะ

สรุปแล้วกิจกรรมเสริมหลักสูตรเป็นกิจกรรมที่ช่วยให้นักเรียนแต่ละคนได้รับความรู้จากประสบการณ์ในโรงเรียน โดยจัดสิ่งแวดล้อม บรรยากาศที่เหมาะสม เพื่อให้นักเรียนเกิดเจตคติที่ดี มีความก้าวหน้าทางวิชาการ ช่วยพัฒนาบุคลิกภาพและความสามารถเฉพาะตนเป็นการช่วยเสริมการนำหลักสูตรไปใช้ได้ผลสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

การพัฒนาตนเอง

สภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา ทำให้จุดมุ่งหมายของการศึกษาเปลี่ยนแปลงไปด้วย ดังนั้น บทบาทของครูจึงต้องเปลี่ยนไป ครูมิใช่เป็นผู้สอนตามตำราเพียงอย่างเดียว แต่จะต้องพัฒนาตนเองให้ทันต่อสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2528 : 37) มิดเดิลมิสท์ ฮิตท์ และกรีเออร์ (Middlemist, Hitt and Greer 1983 : 223) ได้ให้เหตุผลไว้สรุปได้ว่าความจำเป็นที่ครูต้องมีการพัฒนาตนเอง มีดังนี้

1. สภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว
2. ความสามารถของบุคคลมีจำกัด
3. การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี
4. การสืบเปลี่ยนโยกย้ายตำแหน่งของครู
5. ผลประโยชน์ ความรับผิดชอบของครูเพิ่มมากขึ้น

การแสวงหาความรู้เป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่งของคนที่มีอาชีพเป็นครู เพราะครูเป็นผู้ที่จะต้องให้การศึกษอบรมแก่เยาวชน และนักเรียนซึ่งถือเป็นอนาคต เป็นความหวังของชาติ (ประวิทย์ ทองศรีนุ่น 2530 : 40-41) ครูจึงต้องพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ การพัฒนาครูมีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่าน เช่น

กันฟ์ (Gaff 1975 : 8) กล่าวว่า การพัฒนาครู หมายถึง การพัฒนาความก้าวหน้าของแต่ละบุคคลในด้านความรู้ ทักษะ การรับรู้ และเทคนิคการสอนต่าง ๆ รวมทั้งส่งเสริมความสัมพันธ์กับนักเรียนและเพื่อนร่วมงาน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2526 : 139) ได้กำหนดความหมายของการพัฒนาครูว่า หมายถึง การพัฒนาความรู้ วิชาชีพ เจตคติ และวิสัยปฏิบัติงานในโรงเรียนของครูให้มีประสิทธิภาพเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาให้สูงขึ้น

จากแนวคิดดังกล่าวอาจสรุปได้ว่า การพัฒนาครู ก็คือ กระบวนการที่ครูเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ และทักษะ อันจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการทำงาน

การพัฒนาตนเองของครูนั้น ทวีบุรณท์ หอมเย็น (2526 : 36) ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่ามีประโยชน์ คือ

1. ประโยชน์ที่มีต่อโรงเรียน คือ เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการประสานงานในโรงเรียน สามารถยกระดับคุณภาพวิธีการสอนของครู ให้สอดคล้องกับหลักสูตร สร้างความพึงพอใจ และกำลังใจของครูได้สูงสุด และโรงเรียนสามารถบริหารงานให้เป็นไปตามนโยบายและแผนงานที่กำหนดไว้

2. ประโยชน์ที่มีต่อตัวบุคลากร คือ ทุกคนมีโอกาสยกระดับความรู้ ความสามารถของตนเอง มีความเข้าใจนโยบายและแผนงานของโรงเรียน ทำให้เกิดความพึงพอใจในการปฏิบัติงานตามความรับผิดชอบของตน

การพัฒนาตนเองของครูนั้น ครูอาจพัฒนาหลาย ๆ ด้าน คือ ด้านการเรียนการสอน ด้านการพัฒนาสื่อการสอน ด้านคุณธรรมและจริยธรรม ด้านบุคลิกภาพและมนุษยสัมพันธ์ วิธีที่ครูสามารถใช้ในการพัฒนาตนเองมีหลายวิธี ดังที่ สุธีระ ทานตวนิช (2525 : 54-55) และพนัส ทัศนาคินทร์ (2526 : 140-144) ได้เสนอไว้สรุปได้ดังนี้

1. การอ่าน หรือการแสวงหาด้วยวิธีอื่น เช่น การประชุมพิเศษ การฝึกอบรม การฟังอภิปราย และปาฐกถาทางการศึกษา

2. การศึกษาค้นคว้าทางด้านวิชาชีพและวิชาการ โดยการเขียนตำรา ทดลองและวิจัย

3. การไปสังเกตการสอนหรือการทำงานในโรงเรียนอื่น

4. การมีส่วนร่วมในการบริหารงานของโรงเรียนหรือมีบทบาททางวิชาการ

5. การลาศึกษาต่อเพิ่มเติม

ถวัลย์ มาศจรัส (2528 : 9-11) ได้กล่าวถึงวิธีการพัฒนาตนเองของครูสรุปได้ดังนี้

1. การเข้าร่วมประชุมจะได้รับและเสนอความคิดใหม่ ๆ

2. การสัมมนา ทำให้มีโอกาสในการระดมความคิด

3. การฝึกอบรม

4. การฟังอภิปรายและปาฐกถาทางการศึกษา

5. การอ่านหนังสือทางการศึกษา

6. การฟังข่าวสารทางการศึกษา

7. การไปทัศนศึกษาและดูงาน

8. การไปศูนย์บรรณการทางวิชาการ

จากแนวคิดดังกล่าว พอที่จะสรุปถึงวิธีการพัฒนาตนเองของครู ดังนี้

1. การสัมมนาทางวิชาการ
2. การฝึกอบรม และประชุมเชิงปฏิบัติการ
3. การศึกษาและดูงานนอกสถานที่
4. การศึกษาต่อ
5. การศึกษาข่าวสารทางวิชาการ

การสัมมนาทางวิชาการ

คำว่า สัมมนา ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (2530 : 809-810) ให้ความหมายว่า การสัมมนา คือ "การประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และความคิดเห็นเพื่อหาข้อสรุปในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ผลของการสัมมนาคือว่าเป็นเพียงข้อเสนอแนะ ผู้เกี่ยวข้องจะนำไปปฏิบัติตามหรือไม่ก็ได้"

การสัมมนาเชิงวิชาการนั้น นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (2529 : 3) กล่าวไว้สรุปได้ว่ามีวัตถุประสงค์เพื่อการแก้ปัญหาร่วมกัน และเพื่อให้ได้การเรียนรู้ และประโยชน์จากการแก้ปัญหาร่วมกัน ผู้เข้าร่วมการสัมมนาจะต้องทำหน้าที่ร่วมกัน คือ เป็นทั้งผู้รับและผู้ให้ กล่าวคือ เป็นผู้ฟังความคิดเห็น หรือข้อเท็จจริงจากสมาชิกหรือวิทยากร และเป็นผู้ให้ความคิดเห็นและข้อเท็จจริงอันจะนำไปสู่การแก้ปัญหาร่วมกัน เป้าหมายอันสำคัญของการสัมมนาบางครั้งมิได้อยู่ที่การสรุปข้อเสนอแนะสำหรับการแก้ปัญหาย่างเดียว หากอยู่ที่กระบวนการของการสัมมนาด้วยว่า สมาชิกทุกคนได้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา มีการแสดงความคิดเห็นอันจะเป็นประโยชน์แก่การแก้ปัญหา มีความคิดใหม่ ๆ สร้างเสริมให้สมาชิก

ดังนั้น การสัมมนาทางวิชาการจึงเป็นการจัดให้ครูได้ประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ข้อเท็จจริง และประสบการณ์ เพื่อให้คณะครูได้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา

การฝึกอบรมและประชุมเชิงปฏิบัติการ

การฝึกอบรมเป็นเครื่องมือในการพัฒนาบุคลากรเพื่อแก้ไขการทำงานที่ด้อยประสิทธิภาพ เพื่อเสริมสร้างสมรรถภาพในการทำงาน สร้างความเข้าใจในการสื่อสาร ทำให้เกิดการประสานงานและร่วมมือกันทำงานให้ดีขึ้น (นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ 2525 : 213) ดังนั้น การฝึกอบรมจึงเป็นกิจกรรมของฝ่ายบริหารที่จะต้องจัดดำเนินการเพื่อประโยชน์ของโรงเรียนและของครู

การประชุมเชิงปฏิบัติการ หมายถึง การพบปะ เพื่อประชุมปรึกษาในการแก้ปัญหาทางภาคปฏิบัติในระหว่างผู้ที่ประสบการณ์ในงานนั้นมาแล้ว และมีความสนใจที่จะแก้ปัญหาเหล่านั้นร่วมกัน เช่น ถ้าจะจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการทางการสอนวิทยาศาสตร์ในชั้นประถมศึกษา ราชการส่วนใหญ่จะประกอบด้วยวิธีสอน การจัดหาเครื่องมือ การเตรียมการทดลอง หรือการจัดอุปกรณ์ทางวิทยาศาสตร์ที่จะนำไปสอนได้ (พนัส หันนาคินทร์ 2524 : 93)

ประโยชน์ที่จะได้จากการประชุมเชิงปฏิบัติการ ก็คือ ผลของงานจะเอาไปใช้ประโยชน์ได้ทันที ครูเองก็ได้เพิ่มพูนความรู้ความสามารถยิ่งขึ้น

การศึกษาและดูงานนอกสถานที่

การไปสังเกตการสอนหรือการทำงานในโรงเรียนอื่น เป็นกิจกรรมที่จะช่วยให้ครูได้ไปสังเกตกิจกรรมในโรงเรียนอื่น ทำให้มีโอกาสได้เปรียบเทียบการทำงานทำให้เกิดความคิดมองเห็นตัวอย่างในการดำเนินงาน ตลอดจนอุปสรรคต่าง ๆ ที่อาจจะนำมาปรับปรุงใช้ในโรงเรียนของตนเองบ้าง (พนัส หันนาคินทร์ 2524 : 91)

การที่ครูได้มีโอกาสพบเห็นสิ่งต่าง ๆ ที่มีความหลากหลายจะช่วยทำให้สามารถนำสิ่งเหล่านั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการปฏิบัติงานในหน้าที่ พัฒนาและปรับปรุงด้านการเรียนการสอน เพิ่มพูนความรู้และก่อให้เกิดแนวความคิดสร้างสรรค์ต่อโรงเรียนเป็นอย่างดี การศึกษาและดูงานนอกสถานที่จึงเป็นกิจกรรมที่อำนวยความสะดวกให้กับครูกิจกรรมหนึ่ง

การส่งเสริมให้การศึกษาต่อ

การศึกษาต่อหลังจากที่ได้ทำงานมาแล้วมีประโยชน์อย่างยิ่งพนัส หันนาคินทร์ (2524 : 91) ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่าผู้ที่ไปศึกษาต่อจะได้พิจารณางานที่ตนเองได้ปฏิบัติไปแล้วและมีโอกาสที่จะใช้เวลาและความรู้ใหม่ผสมผสานกันสร้างแนวทางที่จะปรับปรุงข้อบกพร่องต่าง ๆ ให้ดีขึ้นต่อไป และจากงานวิจัยของเชาว์เลิศ ชัญญเมือง (2527 : 71) เรื่อง การปฏิบัติการ ความต้องการ และปัญหาในการพัฒนาสมรรถภาพด้านการสอนของครูสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดสมุทรปราการ สรุปได้ว่า ผู้บริหารควรสนับสนุนให้ครูศึกษาต่อตามความเหมาะสมในด้านต่าง ๆ โดยส่งเสริมให้ครูเรียนต่อภายในเวลาหรือฝึกอบรมด้วยวิธีอื่น ๆ แทน โครงการฝึกอบรมนั้นควรวางแผนด้วยความรอบคอบเพื่อให้เกิดคุณค่าตรงกับความต้องการและความสนใจและความต้องการของครูอย่างแท้จริง

การศึกษาข่าวสารทางวิชาการ

การศึกษาข่าวสารทางวิชาการเป็นกิจกรรมพัฒนาครูอย่างหนึ่งที่ทำให้ครูได้รับความรู้กว้างขวางยิ่งขึ้น โรงเรียนอาจช่วยให้ครูได้พัฒนาในด้านนี้โดยการจัดทำจุลสารวารสาร การออกข่าวสาร การเผยแพร่งานวิจัย หรือโดยส่งเสริมให้ครูเขียนบทความทางวิชาการ ไปลงหนังสือวารสารต่าง ๆ และรวมไปถึงการสร้างบรรยากาศทางวิชาการให้เกิดขึ้นในหมู่ครู เช่น จัดเที่ยงวันสันทนาการ คุยกันทางวิชาการในขณะที่รับประทานอาหารกลางวันจะช่วยให้ได้เพิ่มพูนความรู้ยิ่งขึ้น หรืออาจแนะนำให้ครูเป็นสมาชิกสมาคมทางวิชาการต่าง ๆ เช่น สมาคมครูวิทยาศาสตร์ สมาคมคณิตศาสตร์ สมาคมการศึกษา หรือแนะนำครูให้เป็นสมาชิกวารสารการศึกษาต่าง ๆ เช่น วิทยาศาสตร์ มิตรครู ครูปริทัศน์ นอกจากนี้อาจจัดให้มีสัปดาห์แห่งความก้าวหน้าทางวิชาการ โดยอาจให้ครูหรือเชิญผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกมาบรรยายในหัวข้อเรื่องที่สำคัญส่วนใหญ่มีความต้องการหรือความสนใจ (วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ 2528 : 68)

ปัจจุบันครูมีความต้องการที่จะพัฒนาตนเอง เพื่อมุ่งมั่นให้การศึกษาของชาติบรรลุจุดมุ่งหมาย เช่น งานวิจัยของกัญญา เดชาภิวัฒน์สกุล (2527 : 81-82) เรื่อง ปัญหาและความต้องการเกี่ยวกับการพัฒนาสมรรถภาพด้านการสอนของครูประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร เขตปทุมวัน ตามความคิดเห็นของตนเอง สรุปได้ว่า ครูในเขตปทุมวันมีปัญหการสอน มีความต้องการพัฒนาการสอนเกี่ยวกับวัตถุประสงค์การสอน การผลิตและการใช้สื่อการสอน และการส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน

การพัฒนาตนเองของครูนี้จะเห็นได้ว่านอกจากขึ้นอยู่กับตัวครูแล้วก็ขึ้นอยู่กับหน่วยงานด้วยเช่นกัน ถ้าหน่วยงานสนับสนุนครูก็จะสามารถพัฒนาตนเองได้ดียิ่งขึ้น โดยเฉพาะในด้านงบประมาณ จากงานวิจัยของ ชูชัย รัตนวิญญูพงษ์ (2528 : 87) การศึกษาการพัฒนาคุณจารย์ในโรงเรียนมัธยมสาธิต สังกัดทบวงมหาวิทยาลัยในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า ปัญหาการพัฒนาอาจารย์มาจากนโยบายกำหนดไว้ไม่ชัดเจน และการขาดแคลนงบประมาณ นอกจากนี้งานวิจัยของ ประสาธน์ ด้านสกุลเจริญ (2530 : 112-115) เรื่องความต้องการพัฒนาบุคลากรของครู โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดสิงห์บุรี ผลการวิจัยพบว่า ครูมีความต้องการให้หน่วยงานบริการในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ต้องการให้มีคู่มือครู แผนการสอน หรือเอกสารแนะนำประกอบหลักสูตร ทุกกลุ่มประสบการณ์ไว้ให้ครูอย่างเพียงพอก่อนเปิดภาคเรียน

2. ต้องการงบประมาณ วัสดุ เครื่องมือเครื่องใช้ในการจัดทำสื่อการสอน อย่างเพียงพอ ต้องการเอกสาร วารสารทางวิชาการเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนและ ต้องการให้มีการฝึกอบรมความรู้เกี่ยวกับการจัดทำและใช้สื่อการสอนในกลุ่มประสบการณ์ ต่าง ๆ มีการแนะนำสื่อที่ดี และแปลกใหม่แก่ครู

3. ต้องการคู่มือ และอุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อใช้วัดผลและประเมินผลในแต่ละกลุ่ม ประสบการณ์ ให้มีศูนย์บริการแบบทดสอบความพร้อม ความรู้พื้นฐาน และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ตลอดจนข้อสอบมาตรฐาน การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการวัดและ ประเมินผล

4. ต้องการห้องสมุดเพื่อบริการด้านวิชาการ การประเมินผลความก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของครูอย่างสม่ำเสมอ และใช้เป็นเกณฑ์พิจารณาความดีความชอบประจำปี ให้ครูมีโอกาสร่วมในการบริหารงานของโรงเรียนและให้ครูได้มีโอกาสศึกษาต่อ

การเป็นครูที่ดีนั้น สิ่งที่สำคัญที่ครูควรกระทำก็คือ การพัฒนาตนเองเพื่อให้ทันต่อ สภาพสังคมและความรู้ที่เปลี่ยนแปลงไป การพัฒนาตนเองของครูอาจจะกระทำได้หลายวิธี ทั้งจากการพัฒนาด้วยตนเอง เช่น อ่านหนังสือหรือวารสารต่าง ๆ ศึกษาต่อ ฟังหรือเข้าร่วมสัมมนาทางวิชาการ หรือเป็นการพัฒนาโดยหน่วยงานเป็นฝ่ายจัดบริการ เช่น การส่งเข้ารับการอบรมทางวิชาการ การพาไปสังเกตการเรียนการสอนในโรงเรียนอื่น การจัด ให้มีการประชุมเชิงปฏิบัติการ เป็นต้น ไม่ว่าจะเป็นอย่างใดก็ตามสิ่งที่ครูได้รับก็คือ การ พัฒนาตัวครูเองให้ทันสมัยอยู่เสมอ ทั้งความรู้ และความสามารถในหน้าที่ครู และความรู้ ความสามารถอื่น ๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพต่อตนเองให้สมกับคำว่าครู

การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน

บทบาทด้านการสอนนั้น เป็นบทบาทที่เป็นภารกิจหน้าที่ของครูโดยตรง แต่เนื่องจาก สภาพสังคมในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปจนทำให้ประชาชนปรับตัวไม่ทัน และเกิดปัญหา ต่าง ๆ มากมาย โรงเรียนในฐานะสถาบันสังคมทำหน้าที่พัฒนาคนให้แก่สังคมจึงต้อง เปลี่ยนแปลงบทบาทให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการของสังคมหรือชุมชน (สถาบันรัฐระ 2525 : 119) โรงเรียนจะต้องพยายามให้ชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากโรงเรียนมากที่สุด เท่าที่ไม่ขัดต่อระเบียบ หรือกฎเกณฑ์ ของทางราชการและในขณะเดียวกันโรงเรียนก็ พยายามใช้ทรัพยากรท้องถิ่นและรับฟังความคิดเห็นของชุมชน (ดิฉก พัฒนวิชัย ไซตี 2529 : 26) ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดระหว่างครูกับผู้ปกครองและครูกับชุมชนจึงมีความสำคัญเป็น

อย่างยิ่งที่จะเป็นสื่อสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โรงเรียนจึงควรเน้นถึงการใช้
แหล่งวิชาการในท้องถิ่นให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ (ปทีป เมธาคุณวุฒิ 2530 : 25)

การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งดัง
ที่ สมพร สุกตัญญู (2525 : 131) ได้กล่าวถึงความมุ่งหมายในการสร้างความสัมพันธ์
ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน สรุปได้ดังนี้

1. เพื่อทราบพื้นฐานที่แท้จริงของนักเรียนจากผู้ปกครองเพื่อจะได้ปรับปรุงคุณภาพ
การเรียนการสอนให้สอดคล้องกับพื้นฐานและความต้องการของนักเรียน
2. เพื่อสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีระหว่างโรงเรียนและชุมชน
เพื่อให้ประชาชนหันมาสนใจและช่วยเหลือโรงเรียนทั้งทางด้านวิชาการและทุนทรัพย์
3. เพื่อให้ใช้แหล่งวิชาการในชุมชนให้เกิดประโยชน์
4. เพื่อให้โรงเรียนมีส่วนร่วมในการให้บริการทั้งวัสดุ สถานที่ และความ
สะดวกต่าง ๆ
5. เพื่อส่งเสริมประชาธิปไตยในการจัดการศึกษาให้เป็นเรื่องของประชาชน
โดยประชาชนและเพื่อประชาชน

โรงเรียนกับชุมชนเป็นความสัมพันธ์ที่แยกจากกันไม่ได้ จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัย
ซึ่งกันและกัน ถ้าตั้งโรงเรียนโดยไม่มีชุมชนอาศัยอยู่ โรงเรียนก็ไม่สามารถตั้งอยู่ได้
เพราะไม่มีคนจะเรียน ในเวลาเดียวกัน ถ้ามีแต่ชุมชนไม่มีโรงเรียน ชุมชนนั้นก็จะได้
รับการศึกษาเพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้ โรงเรียนต้องดำเนินการโดยคำนึงถึงสถานการณ์
ในท้องถิ่นที่โรงเรียนตั้งอยู่ เพราะชีวิตของนักเรียนย่อมผูกพันอยู่กับวัฒนธรรม พื้นเพชีวิต
ความเป็นอยู่ของผู้ปกครอง การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนจึงเป็นบทบาท
ที่สำคัญประการหนึ่งของโรงเรียน

บทบาทที่ชุมชนมีต่อโรงเรียนกับบทบาทที่โรงเรียนมีต่อชุมชน สำนักงานคณะกรรมการ
การศึกษาแห่งชาติ (2527 : 7) ได้กำหนดให้มีลักษณะในเรื่องต่อไปนี้คือ

1. การตัดสินใจ เช่น ในเรื่องเนื้อหาของหลักสูตร กิจกรรมในโรงเรียน
การแก้ปัญหาของโรงเรียน
2. การให้ความช่วยเหลือ เช่น การเงิน แรงงาน วิชาการ วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ
และความคิด
3. การให้บริการ เช่น การฝึกอบรมอาชีพ การศึกษาผู้ใหญ่ สันทนาการ
บริการห้องสมุด การประชาสัมพันธ์

เมื่อโรงเรียนและชุมชนมีความสัมพันธ์ร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด โรงเรียนสร้างศรัทธาและให้ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ แก่ชุมชน ชุมชนก็ย่อมจะกลับมาสร้างหรือพัฒนาโรงเรียน และให้ความร่วมมือช่วยเหลือโรงเรียนต่อไป อาจจะเป็นในด้านอาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ การเงิน หรือการให้การสนับสนุนทางการศึกษาของนักเรียนซึ่งเป็นบุตรหลาน จากการวิจัยของโดลาน (Dolan 1980 : 989A) เรื่อง การให้ความรักความเอาใจใส่ และการให้ความสนับสนุนของผู้ปกครองกับคุณภาพของการเรียนการสอน และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พบว่าการสนับสนุนและเอาใจใส่ของผู้ปกครองมีผลต่อผลการเรียนเป็นอย่างมาก

ดังนั้น การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนจึง เป็นสิ่งที่โรงเรียนจะต้องคำนึงถึง วิไลวรรณ วิทโยธิน (2525 : 227-229) ได้เสนอวิธีสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน 2 วิธีสรุปได้ดังนี้

1. การนำโรงเรียนออกสู่ชุมชน อาจใช้วิธีการดังนี้
 - 1.1 เสนอรายงานให้ประชาชนทราบเกี่ยวกับกิจการต่าง ๆ ของโรงเรียน
 - 1.2 สร้างความเชื่อถือ และความมั่นใจตลอดจนความนิยมในโรงเรียนให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน
 - 1.3 ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้าใจในความสำคัญของการศึกษา และให้ประชาชนเกิดความรู้สึกว่าเป็นหน้าที่ของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยที่ทุกคนจะต้องให้ความสนใจและเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน
 - 1.4 ส่งเสริมให้ครูกับผู้ปกครองมีความสัมพันธ์กันใกล้ชิดยิ่งขึ้น เพื่อผลดีต่อการเรียนการสอน สนับสนุนให้ครูออกไปเยี่ยมเยียนผู้ปกครอง
 - 1.5 พาเด็กเรียนออกไปทัศนศึกษา เช่น ไปฟังเทศน์ที่วัด ไปชมการทำไร่ การทำสวนดอกไม้ ชมโรงงานในท้องถิ่น การเลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ ของประชาชนในท้องถิ่น
 - 1.6 สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างบ้าน โรงเรียน และชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ โดยมีโรงเรียนเป็นศูนย์กลางการศึกษาและวัฒนธรรม
 - 1.7 ประเมินความต้องการของผู้ปกครอง และประชาชนในท้องถิ่นเกี่ยวกับการศึกษา เพื่อให้โรงเรียนมีโอกาสสนองความต้องการอันแท้จริงของประชาชน
 - 1.8 แก้ไขและคลี่คลายข้อข้องใจและสิ่งที่ทำให้ประชาชนเข้าใจผิด ๆ ช่วยให้ประชาชนมองโรงเรียนในแง่ดี มองครูด้วยความเชื่อถือและนิยมยกย่อง

1.9 นำลูกเสือ ยุวกาชาด ออกไปบำเพ็ญประโยชน์ในชุมชน เช่น การพัฒนาวัด การตัดต้นไม้ที่ขึ้นเกาะถนนสาธารณะทางเข้าโรงเรียน

1.10 นำนักเรียนออกไปสำรวจชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ เพื่อจะได้ทราบปัญหาความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริงเพื่อช่วยแก้ไข้ปัญหา

2. การนำชุมชนมาสู่โรงเรียน โรงเรียนควรใช้แหล่งวิชาในชุมชนให้เป็นประโยชน์ในการเรียนการสอน และการปรับปรุงโรงเรียน ดังนี้

2.1 ผู้เชี่ยวชาญหรือชำนาญในอาชีพเฉพาะอย่างมาให้ความรู้และแนะนำนักเรียน เช่น ช่างไฟฟ้า อาจเชิญมาให้ความรู้เรื่องประโยชน์ และอันตรายที่เกิดจากไฟฟ้า

2.2 ผู้ปกครองนักเรียน อาจเป็นวิทยากรได้ในบางเรื่อง

2.3 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร อาจให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการประชุมสภา

2.4 โรงงานอุตสาหกรรม เพื่อศึกษาเกี่ยวกับการดำเนินงานการผลิต

2.5 ตำรวจ ชำราชการ ให้ความรู้ด้านจราจร การปกครอง

2.6 แพทย์ พยาบาล เจ้าหน้าที่สาธารณสุข และทันตแพทย์ เพื่อมาให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพอนามัย

นอกจากแหล่งวิชาการในชุมชนอาจใช้วิธีอื่น ๆ ได้อีก เช่น จัดงานประจำปี เชิญผู้ปกครองและประชาชนมาร่วม จัดแสดงละครหรือการแข่งขันกีฬา จัดนิทรรศการ แสดงผลงานของนักเรียนหรือทำพิธีเปิดอาคารเรียนหลังใหม่ จัดตั้งสมาคมผู้ปกครองและครู สมาคมศิษย์เก่า การจัดการศึกษาเกี่ยวกับอาชีพ และการเชิญประชาชนในชุมชนมาเป็นกรรมการศึกษาของโรงเรียน

บุหงา วัฒนะ (2524 : 78) ได้เสนอแนะหลักในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไว้ว่า

1. ครูจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในหลักการศึกษาดีพอสมควร
2. ครูจะต้องจัดโรงเรียนของตนให้ดีและมีความเป็นกันเองกับชาวบ้านในชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่
3. ครูจะต้องรู้เกี่ยวกับชุมชนที่โรงเรียนของตนตั้งอยู่เป็นอย่างดี
4. โรงเรียนจะต้องหาทางที่จะบริการแก่ชุมชนของตน และในขณะเดียวกันจะต้องหาทางกระตุ้นให้ชุมชนบริการแก่ทางโรงเรียนด้วย

5. โรงเรียนจะต้องจัดให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการพิจารณาบางปัญหาของโรงเรียนและชุมชน และช่วยกันหาทางแก้ปัญหาเหล่านี้ร่วมกัน
6. โรงเรียนจะต้องจัดการประชาสัมพันธ์โรงเรียน เพื่อให้ชุมชนได้ทราบความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ของโรงเรียน และชุมชน
7. โรงเรียนจะต้องนำกระบวนการหมู่พวกซึ่งเหมาะสมมาใช้ในการดำเนินงานของโรงเรียนและชุมชน

การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนของโรงเรียนนั้นสามารถทำได้ทั้งการนำโรงเรียนไปสู่ชุมชน และนำชุมชนมาสู่โรงเรียน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพของโรงเรียนและชุมชน และเทคนิควิธีของแต่ละโรงเรียน จากงานวิจัยของชานาญ วัฒนะ (2529 : 435-511) เรื่องการศึกษาสภาพการใช้แหล่งทรัพยากรในชุมชนในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ครูได้ใช้วัดหรือสถานที่สำคัญทางศาสนามากที่สุด ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยแนะหรือพานักเรียนไปร่วมกิจกรรมของชุมชน และแนะหรือพานักเรียนไปสังเกตการจัดกิจกรรมของชุมชน สำหรับการใช้น้ำแหล่งทรัพยากรในชุมชนของโรงเรียนที่ประสบปัญหาในระดับมากที่สุด คือ โรงเรียนไม่มีงบประมาณเพื่อเป็นค่าตอบแทนวิทยากรและบุคคลบางกลุ่ม ไม่มีเวลาว่างพอที่จะให้ความช่วยเหลืองานบริการด้านวิชาการ

ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับโรงเรียนจึงเป็นสิ่งที่ครูและผู้บริหารโรงเรียนจะต้องร่วมมือกัน เพื่อให้ชุมชนและโรงเรียนสัมพันธ์กันมากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นการนำโรงเรียนออกสู่ชุมชน หรือนำชุมชนมาสู่โรงเรียน เพราะผลที่ได้จากความสัมพันธ์นั้นมีประโยชน์อย่างมากกับโรงเรียน นักเรียน และตัวครูเอง การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนนั้นสิ่งที่สำคัญก็คือครูจะต้องศึกษาถึงสภาพชุมชน หากทางบริการและบำเพ็ญประโยชน์ต่อชุมชนให้มากที่สุด รวมทั้งการประชาสัมพันธ์เพื่อนำชุมชนมาสู่โรงเรียนอาจทำได้โดยการจัดนิทรรศการหรืองานประจำปีให้ชุมชนได้มีการปฏิสัมพันธ์กับทางโรงเรียน คือ ครู และนักเรียน ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยความร่วมมือของคณะครูทุกคนในโรงเรียน เพราะจะต้องใช้เวลาต่อเนื่องนานพอสมควร และต้องอาศัยเวลาที่ไม่ใช่เวลาราชการอาจจะเป็นวันเสาร์ วันอาทิตย์ ครูจึงต้องอุทิศเวลาให้กับงานนี้ด้วยความรักและเต็มใจจึงจะสามารถสร้างศรัทธาและความสัมพันธ์ร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดกับชุมชน ทำให้ชุมชนกลับมาสร้างหรือพัฒนาโรงเรียนในที่สุด

สภาพการจัดการศึกษาและการบริหารการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร

กรุงเทพมหานครเป็นหน่วยงานหนึ่งซึ่งจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนในกรุงเทพมหานคร ใน 2 ลักษณะ คือ จัดการศึกษาให้แก่เด็กซึ่งมีอายุอยู่ในเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับ (อายุย่างเข้าปีที่ 8-15 ปี) ตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2523 และจัดการศึกษาให้แก่เด็กหรือประชาชนที่มีอายุนอกเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับที่ไม่มีโอกาสศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษา เพื่อนำความรู้ไปประกอบอาชีพตามความสามารถ การจัดการศึกษาภาคบังคับนี้เป็นการจัดแบบให้เปล่า ไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมหรือค่าเล่าเรียนใด ๆ และไม่สามารถคัดเลือกเด็กเข้าเรียนได้เหมือนสังกัดอื่น ๆ เด็กส่วนมากเป็นเด็กที่มาจากครอบครัวที่ยากจนทำให้การจัดการศึกษามีอุปสรรคและปัญหา

การจัดการศึกษาของกรุงเทพมหานคร

ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528 มาตรา 89 (21) กำหนดให้กรุงเทพมหานครมีอำนาจหน้าที่ในการจัดการศึกษา 2 ระดับ คือ ระดับประถมศึกษา มีสำนักการศึกษาเป็นหน่วยงานรับผิดชอบ และระดับอุดมศึกษาอยู่ในความรับผิดชอบของสำนักการแพทย์ โดยมีวิทยาลัยการรุ้งเป็นผู้ดำเนินการ (สำนักการศึกษา 2528 : 347)

สำนักการศึกษา (2530 : 23-25) ตามประกาศกรุงเทพมหานคร เรื่อง การแบ่งส่วนราชการภายในหน่วยงาน ฉบับที่ 2 เมษายน 2530 มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับงานด้านการจัดการศึกษาของกรุงเทพมหานคร มีการแบ่งเขตพื้นที่ความรับผิดชอบการดำเนินการการศึกษาตามมาตราที่ 46 เป็นไปเช่นเดียวกับการแบ่งเขตพื้นที่ปกครองในกรุงเทพมหานคร คือ แบ่งเป็น 24 เขต แต่ในปี พ.ศ. 2533 กรุงเทพมหานครได้มีการแบ่งเขตพื้นที่ปกครองใหม่เพิ่มเป็น 36 เขต แต่ละเขตมีหัวหน้าเขตและศึกษาธิการเขตเป็นผู้รับผิดชอบดูแลการจัดการศึกษาภายในเขต ตามนโยบายการจัดการศึกษาของกรุงเทพมหานคร ดังนี้

ข้อที่ 1 การศึกษาจะต้องมีบทบาทในการสร้างวินัยในตนเองของเยาวชน เช่น การรักษาความสะอาด รักษาความเป็นระเบียบ

ข้อที่ 2 การศึกษาจะต้องมีบทบาทในการเป็นเครื่องมือใช้ลดช่องว่างในสังคม โดยเฉพาะในด้านความเสมอภาคทางการศึกษา จึงมีนโยบายจัดการศึกษาในแหล่งสลัม

ข้อที่ 3 เปรียงปรับปรุงคุณภาพการศึกษาทั้งในแง่ของการสำรวจมาตรฐานเป็นรายโรงเรียน การวางแผนปรับปรุงโรงเรียน และวิธีการนิเทศ

ข้อที่ 4 เปรียงการเตรียมขยายปริมาณการศึกษามาถึงระดับ

ระบบบริหารการศึกษาของกรุงเทพมหานคร

ตามระเบียบกรุงเทพมหานครว่าด้วยการบริหารการศึกษาของกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2524 กำหนดอำนาจในการบริหารการศึกษาเป็น 3 ระดับ ดังนี้

1. ระดับกรุงเทพมหานคร มีผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครเป็นผู้บริหารสูงสุด และอยู่ในฐานะการเมือง ซึ่งรับผิดชอบด้านนโยบาย รองลงมาคือ ปลัดกรุงเทพมหานคร เป็นผู้มีอำนาจสูงสุดของข้าราชการประจำ และมีสำนักการศึกษาเป็นหน่วยงานที่ปรึกษาฝ่ายการศึกษา และดำเนินงานในส่วนที่เป็นงานสนับสนุนและส่งเสริมการจัดการศึกษาของกรุงเทพมหานคร

2. ระดับเขต มีผู้อำนวยการเขตเป็นผู้บริหารสูงสุดของฝ่ายปฏิบัติการขั้นตรงต่อปลัดกรุงเทพมหานคร มีงานศึกษาธิการเขตเป็นหน่วยงานที่ปรึกษาด้านการศึกษา และดำเนินการในส่วนที่เป็นงานส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาของเขต

3. ระดับโรงเรียน มีผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้บริหารสูงสุดของโรงเรียนขึ้นตรงต่อผู้อำนวยการเขต

ในการบริหารงานการศึกษาแต่ละระดับมีคณะกรรมการที่ปรึกษา ประกอบด้วยกรรมการโดยตำแหน่ง ผู้ทรงคุณวุฒิจากประชาชนและผู้แทนข้าราชการกรุงเทพมหานคร ทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการที่ปรึกษาในแต่ละระดับอันเป็นการสอดคล้องกับระบบบริหารการประถมศึกษาของชาติ นอกจากนี้ในส่วนของการบริหารบุคคลยังมีคณะกรรมการข้าราชการกรุงเทพมหานคร (กรก.) ทำหน้าที่เช่นเดียวกับ ก.พ. หรือ ก.ค. ด้วย

กรุงเทพมหานครแบ่งส่วนราชการที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาออกเป็น 3 ส่วน คือ

1. สำนักการศึกษา มีอำนาจหน้าที่ในการรับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของกรุงเทพมหานคร แต่ในทางปฏิบัติสำนักการศึกษาไม่มีอำนาจที่จะควบคุมเขต และโรงเรียน (โรงเรียนขึ้นตรงกับเขต) การใช้อำนาจต้องอาศัยอำนาจของปลัดกรุงเทพมหานครหรือผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร สำนักการศึกษาจึงมีฐานะเป็นฝ่ายสนับสนุนโดยอาจจะมีการประสานงานกับเขตหรือโรงเรียนได้ นอกจากนี้โรงเรียนฝึกอาชีพและโรงเรียนสงเคราะห์เคลื่อนที่เท่านี้ขึ้นกับสำนักการศึกษาโดยตรง สำนักงานศึกษาแบ่งส่วนราชการออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

1.1 สำนักงานเลขาธิการ มีหน้าที่จัดธุรการทั่วไป รวมถึงการบริหารงานบุคคล งานการคลัง

1.2 หน่วยศึกษานิเทศก์ มีหน้าที่ให้คำแนะนำแก่โรงเรียนเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน จัดอบรมเพื่อให้ความรู้แก่ครูในด้านต่าง ๆ รวมทั้งการติดตามประเมินผลการใช้หลักสูตรของโรงเรียน

1.3. กองวิชาการ มีหน้าที่รวบรวมสถิติ วิจัย และประเมินผล แผนและโครงการจัดทำเอกสารทางวิชาการ พัฒนาหลักสูตร ประเมินผลการเรียนการสอน ผลิต จัดหา รวมทั้งให้บริการยืมสื่อการเรียนการสอนและเครื่องมือ สดุดักข้อมูล รวมทั้งค้นคว้าส่งเสริมการผลิตสื่อการเรียนการสอน โดยใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ ๆ

1.4 กองโรงเรียน มีหน้าที่จัดทำทะเบียนประวัติโรงเรียน จัดทำโครงการส่งเคราะห์เด็กยากจน จัดหาทุนการศึกษาให้เด็กเรียน จัดหาวัสดุ ครุภัณฑ์ให้โรงเรียน รับผิดชอบโรงเรียนฝึกอาชีพ งานลูกเสือและยุวกาชาด การจัดหาที่ดิน ตลอดจนการจัดตั้งหรือสร้างโรงเรียน

2. สำนักงานเขต เป็นหน่วยงานที่ขึ้นตรงต่อปลัดกรุงเทพมหานคร มีผู้อำนวยการเขตเป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการเขต ผู้บริหารโรงเรียน ตลอดจนข้าราชการครูที่อยู่ในเขต รวมทั้งควบคุมการปฏิบัติงานต่าง ๆ ของโรงเรียนให้เป็นไปตามนโยบายของสำนักการศึกษาและของกรุงเทพมหานคร ในแต่ละเขตจะมีงานศึกษาธิการ โดยมีศึกษาธิการเขตทำหน้าที่ช่วยเหลือผู้อำนวยการเขตในการบริหารการศึกษา งานศึกษาธิการ แบ่งออกเป็น 4 หมวด ดังนี้

2.1 หมวดธุรการและการเงิน มีหน้าที่เกี่ยวกับการติดต่อประสานงาน การจัดทำงบประมาณบัญชีและทะเบียนทรัพย์สิน การเงินที่เกี่ยวกับโรงเรียน ครู และนักเรียน

2.2 หมวดบุคลากรการศึกษา มีหน้าที่เกี่ยวกับการแต่งตั้งโยกย้าย การปรับเงินเดือน การปรับวุฒิ การพิจารณาความดีความชอบ การอบรมสัมมนาและดูงานของข้าราชการครู สวัสดิการและการบริการทางการศึกษา

2.3 หมวดบริหารงานนักเรียน ทำหน้าที่เกี่ยวกับการสำรวจและเกณฑ์เด็กเข้าเรียนในโรงเรียน รวมทั้งจัดสวัสดิการแก่นักเรียน

2.4 หมวดลูกเสือและยุวกาชาด มีหน้าที่เกี่ยวกับการดำเนินกิจการลูกเสือและยุวกาชาดภายในเขต

3. โรงเรียน

กรุงเทพมหานครมีโรงเรียนที่ต้องรับผิดชอบอยู่ในสังกัด ซึ่งแบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่ โรงเรียนประถมศึกษา โรงเรียนสหเคราะห์เคลื่อนที่ และโรงเรียนฝึกอาชีพและสาร์พัดช่างกรุงเทพมหานคร (สำนักการศึกษา 2530 : 2-8)

แผนพัฒนาการศึกษาของกรุงเทพมหานคร

สำนักการศึกษาได้รับแนวนโยบายในการวางแผนการศึกษาจากกรุงเทพมหานคร ไพรัช อรรถกามาพันธ์ และพนอม ถาวรกิจ (2531 : 11-17) ได้รวบรวมไว้สรุปได้ดังนี้

1. แผนพัฒนาการศึกษาของกรุงเทพมหานคร ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2522-2524)

ได้กำหนดนโยบายไว้ดังต่อไปนี้

จัดอาคารเรียนและส้วมให้เพียงพอ จัดเด็กในเกณฑ์การศึกษาภาค

บังคับให้เข้าเรียนอย่างทั่วถึง

จัดสวัสดิการนักเรียน

ปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอนให้ดีขึ้น

ส่งเสริมฐานะครูและสมรรถภาพครู

2. แผนพัฒนาการศึกษาของกรุงเทพมหานคร ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2525-2529)

ได้กำหนดนโยบายไว้ดังต่อไปนี้

ด้านนักเรียน สรรวจให้เด็กในเกณฑ์บังคับให้เรียนทั่วถึง ปลูกฝังลักษณะนิสัยที่ดีให้แก่เด็ก จัดหาเครื่องแบบ อุปกรณ์ อาหารกลางวัน และทุนการศึกษาให้เด็ก

ด้านครู พัฒนาด้านจริยธรรม คุณธรรมครู ส่งเสริมให้ครูมีความก้าวหน้าในอาชีพ ให้ครูมีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน

ด้านอาคารสถานที่ สร้างอาคารเรียนให้มีห้องเรียนและห้องกิจกรรมให้เพียงพอ จัดหาที่ดินเพื่อประโยชน์ในการขยายโรงเรียน จัดอาคารสถานที่ให้สะอาดสวยงาม

ด้านวิชาการ ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา ปรับปรุงคุณภาพทางการศึกษา ปรับปรุงระบบการนิเทศ ลดความสูญเปล่าโดยเฉพาะอัตราการซ้ำชั้น เน้นการเสริมเนื้อหาสาระที่จำเป็นต่อสังคม จัดหาสื่อการเรียนการสอนให้เพียงพอ ส่งเสริมให้จัดห้องสมุดเป็นแหล่งวิชาการ ส่งเสริมการผลิตหนังสือ ส่งเสริมกิจกรรมทางด้านพลานามัยลูกเสือยุวกาชาด ศิลปะและดนตรี

ด้านบริหาร เร่งพัฒนาคุณภาพผู้บริหาร จัดระบบบริหารการศึกษาของ กรุงเทพมหานคร ให้สอดคล้องกับระบบการศึกษาของชาติ จัดการศึกษาแก่นักเรียน ฝึกอบรมครูวิชาสามัญ ให้มีความรู้ความสามารถด้านพละนาฏศิลป์ ศิลปะ หัตถศึกษา

ด้านชุมชน ระดมทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ในการศึกษา ส่งเสริมให้โรงเรียนเป็นโรงเรียนชุมชน ติดต่อกับผู้ปกครองนักเรียน

3. แผนพัฒนาการศึกษากรุงเทพมหานคร ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2530-2534) ได้กำหนดนโยบายไว้ดังนี้

เร่งรัดให้เด็กในเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับได้เข้าเรียนอย่างทั่วถึง ปรับปรุงคุณภาพของโรงเรียนให้ได้มาตรฐาน ปรับปรุงการบริหาร การนิเทศ เสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรม ลดอัตราการใช้หนังสือ ส่งเสริมการฝึกอาชีพ เน้นนโยบายความรู้คู่คุณธรรม

สภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนกรุงเทพมหานคร

การจัดการประถมศึกษาของกรุงเทพมหานคร โรงเรียนไม่สามารถคัดเลือกนักเรียนเข้าเรียนได้ นักเรียนส่วนใหญ่จึงมีสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำกว่านักเรียนประถมศึกษาในสังกัดอื่น จากการสำรวจของสำนักงานการศึกษา (2531 : 63) เมื่อ พ.ศ. 2531 นักเรียนทั้งหมด 243,714 คน พบว่า มีนักเรียนขาดแคลนอาหารกลางวัน 31,775 คน ขาดแคลนเสื้อผ้า 36,066 คน และขาดแคลนทุนการศึกษา 18,270 คน ซึ่งสำนักงานการศึกษา (2531 : 93) พบว่ากรุงเทพมหานครช่วยเหลือนักเรียนในปี พ.ศ. 2531 (สำนักงานการศึกษา 2531 : 93) ด้านอาหารกลางวัน 29,586 คน ด้านเสื้อผ้า 31,810 คน และด้านทุนการศึกษา 22,674 คน กรุงเทพมหานครดำเนินการช่วยเหลืออย่างเต็มที่แต่งบประมาณมีจำกัดทำให้ช่วยเหลือไม่ทั่วถึง

จากการสำรวจของสำนักงานการศึกษา (2531 : 68) ในปี พ.ศ. 2531 เกี่ยวกับจำนวนโรงเรียน จำนวนครู และจำนวนนักเรียน มีข้อมูลสรุปได้ดังนี้

จำนวนโรงเรียน

โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร มีจำนวนทั้งหมด 427 โรงเรียน แบ่งเป็นขนาดใหญ่ 87 โรงเรียน ขนาดกลาง 131 โรงเรียนและขนาดเล็ก 209 โรงเรียน

จำนวนครู

ในปีการศึกษา 2531 จำนวนผู้บริหารของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัด กรุงเทพมหานคร มีทั้งหมด 427 คน ผู้ช่วยผู้บริหารจำนวน 503 คน ครูจำนวน 12,535 คน รวมทั้งสิ้น 13,465 คน

จำนวนนักเรียน

ในปีการศึกษา 2531 มีจำนวนนักเรียนทั้งสิ้น 243,714 คน

จากการจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัด กรุงเทพมหานครนั้น การดำเนินงานของโรงเรียนประสบกับปัญหาหลายด้าน จากการสำรวจของสำนักการศึกษา (2530 : 54-55) สรุปได้ดังนี้

1. ด้านบุคลากร

ครูมีเวลาปฏิบัติงานในหน้าที่ไม่เพียงพอ เนื่องจากมีงานนอกเหนือจากหน้าที่ จำนวนครูในโรงเรียนไม่ครบตามกรอบอัตรากำลัง เนื่องจากไปช่วยราชการ ที่อื่น เข้ารับการอบรมในช่วงเปิดเรียน ทำให้ครูในโรงเรียนรับภาระหนัก

ผลกระทบจากเศรษฐกิจทำให้ครูไม่สามารถทุ่มเทกับงานในหน้าที่

2. ด้านการดำเนินงาน

นโยบายเร่งด่วนของกรุงเทพมหานคร สำนักการศึกษา และสำนักงานเขต ทำให้เกิดผลเสียต่อการเรียนการสอน

ขาดปัจจัยที่จะสร้างขวัญและกำลังใจครู

3. ด้านการเรียนการสอน

ครูขาดความรู้ความสามารถในการผลิตและใช้สื่อการเรียนการสอน พฤติกรรมการสอนของครูยังเป็นแบบเดิม ไม่สอดคล้องกับหลักสูตรปัจจุบัน

4. ด้านชุมชน

ครูมีภาระส่วนตัวทำให้ไม่สามารถอุทิศเวลาร่วมกิจกรรมกับชุมชนได้เต็มที่

ที่

จะเห็นได้ว่า การจัดการศึกษาของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครนั้น มีปัญหาซึ่งเกิดจากปัจจัยหลาย ๆ ด้าน นับตั้งแต่ตัวครูเองไปจนถึงหน่วยงาน และนโยบายในการจัดการศึกษา ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับโรงเรียน และวางแผนร่วมกันในหน่วยงานที่รับผิดชอบ

โรงเรียนมาตรฐานดีเด่นสังกัดกรุงเทพมหานคร

กรุงเทพมหานครมีนโยบายส่งเสริมพัฒนาโรงเรียนมาตรฐานดีเด่น โดยพิจารณาเห็นว่า เป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยในการปรับปรุงโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดและเป็นภาระส่งเสริมโรงเรียนให้มีการพัฒนาในด้านวิชาการ ด้านปกครอง และด้านบริการอย่างมีประสิทธิภาพเป็นมาตรฐานเดียวกัน จึงเห็นเป็นการสมควรที่จะได้ปรับปรุงวิธีการส่งเสริมให้โรงเรียนได้พัฒนาอย่างมีระบบให้สอดคล้องกับแนวทางของกระทรวงศึกษาธิการในการประเมินมาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา ในอันที่จะขจัดความเหลื่อมล้ำของการให้อันดับคุณภาพ จึงเห็นสมควรให้มีโครงการส่งเสริมโรงเรียนมาตรฐานดีเด่นสังกัดกรุงเทพมหานครขึ้น

วัตถุประสงค์ของโครงการส่งเสริมโรงเรียนมาตรฐานดีเด่น

สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร (2531 : 1) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการส่งเสริมโรงเรียนมาตรฐานดีเด่น ดังนี้

1. เพื่อส่งเสริมให้ผู้บริหารโรงเรียน และครูเกิดความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาโรงเรียนในด้านวิชาการ ปกครอง และบริการ รวมทั้งจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดประโยชน์ต่อนักเรียน โรงเรียน และชุมชน อันเป็นการสนองนโยบายของกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อยกระดับโรงเรียนดีเด่นให้เป็นโรงเรียนตัวอย่าง เป็นแนวทางแก่โรงเรียนอื่น ๆ ได้นำไปปรับปรุงและพัฒนาโรงเรียน โดยประกาศคุณภาพของโรงเรียนที่เป็นโรงเรียนดีเด่นให้เป็นที่ทราบโดยทั่วกัน
3. เพื่อเป็นการคัดเลือกโรงเรียนที่มีมาตรฐานดีเด่นเป็นผู้นำของกรุงเทพมหานครไปแข่งขันหรือคัดเลือกกับโรงเรียนต่างสังกัด
4. เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจแก่ผู้บริหารโรงเรียนและครู
การแบ่งขนาดของโรงเรียน
การแบ่งขนาดของโรงเรียนเพื่อการประเมินโรงเรียนมาตรฐานดีเด่น

สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร (2531 : 2-4) ได้แบ่งขนาดของโรงเรียนในแต่ละปีการศึกษาแตกต่างกันไปดังนี้

ปีการศึกษา 2523 และปีการศึกษา 2524 แบ่งขนาดของโรงเรียนออกเป็น 3 ขนาด คือ

1. ขนาดเล็ก ได้แก่ โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนไม่เกิน 400 คน
2. ขนาดกลาง ได้แก่ โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียน 401-800 คน

3. ขนาดใหญ่ ได้แก่ โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียน 801 คนขึ้นไป
ปีการศึกษา 2525 แบ่งขนาดของโรงเรียนออกเป็น 6 ขนาด คือ
 1. ขนาดจิ๋ว ได้แก่ โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียน ไม่เกิน 200 คน
 2. ขนาดเล็ก ได้แก่ โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียน 201-400 คน
 3. ขนาดกลาง ได้แก่ โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียน 401-800 คน
 4. ขนาดใหญ่ ได้แก่ โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียน 801-1200 คน
 5. ขนาดใหญ่มาก ได้แก่ โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียน 1201-1600 คน
 6. ขนาดใหญ่พิเศษ ได้แก่ โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียน 1601 คนขึ้นไป
- ปีการศึกษา 2526 ไม่มีการประกวดโรงเรียนมาตรฐานดีเด่น
ปีการศึกษา 2527 ปีการศึกษา 2528 และปีการศึกษา 2529 แบ่งโรงเรียน

ออกเป็น 3 ขนาด คือ

1. ขนาดเล็ก ได้แก่ โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียน ไม่เกิน 400 คน
 2. ขนาดกลาง ได้แก่ โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียน 401-800 คน
 3. ขนาดใหญ่ ได้แก่ โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียน 801 คนขึ้นไป
- ปีการศึกษา 2530-2531 แบ่งโรงเรียนตามจำนวนของผู้ช่วยผู้บริหาร แบ่ง

โรงเรียนได้เป็น 5 ขนาด คือ

1. ขนาดเล็กมาก ได้แก่ โรงเรียนที่ไม่มีผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน
2. ขนาดเล็ก ได้แก่ โรงเรียนที่มีผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนจำนวน 1 คน
3. ขนาดกลาง ได้แก่ โรงเรียนที่มีผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนจำนวน 2 คน
4. ขนาดใหญ่ ได้แก่ โรงเรียนที่มีผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนจำนวน 3 คน
5. ขนาดใหญ่มาก ได้แก่ โรงเรียนที่มีผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนจำนวน 4 คน

ลักษณะของโรงเรียนที่ได้มาตรฐานดีเด่น

1. โรงเรียนที่ผ่านการคัดเลือกเป็นโรงเรียนมาตรฐานดีเด่น จะต้องจัดการบริหารการศึกษาให้ได้มาตรฐานในด้านต่าง ๆ ดังนี้

- 1.1 การบริหารโรงเรียนด้านธุรการ
- 1.2 การบริหารโรงเรียนด้านวิชาการ
- 1.3 การบริหารโรงเรียนด้านการปกครอง
- 1.4 การบริหารโรงเรียนด้านการบริการ

2. โรงเรียนที่ได้รับการคัดเลือกเป็นโรงเรียนมาตรฐานดีเด่น ผู้บริหารโรงเรียนจะได้เป็นผู้บริหารโรงเรียนดีเด่นด้วย
3. โรงเรียนที่ได้รับการคัดเลือกเป็นโรงเรียนมาตรฐานดีเด่น มีสิทธิขั้ป้ายโรงเรียนมาตรฐานดีเด่นตามรูปแบบที่กรุงเทพมหานครกำหนดไว้
4. ในทุก ๆ ปีจะมีกรรมการไปตรวจสอบ ถ้าโรงเรียนไม่ได้มาตรฐานจะไม่ มีสิทธิติดป้าย

เกณฑ์การประเมินโรงเรียนดีเด่น

เกณฑ์การประเมินโรงเรียนดีเด่นของสำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร มีเกณฑ์ที่กำหนดไว้สรุปได้ดังนี้

1. การจัดบรรยากาศ สถานที่ และสิ่งแวดล้อม โรงเรียนสะอาดร่มรื่น ถูกสุขลักษณะ มีห้องเรียนห้องสนับสุนนที่ถูกต้องเหมาะสม จัดอาคารสถานที่ภายในโรงเรียนให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอนและกิจกรรมอื่น ๆ
2. การบริหารงานด้านวิชาการ มีเอกสารการเรียนการสอนครบถ้วน จัดป้ายนิเทศและนิเทศการสอน นำเทคนิคการสอน นวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ในการเรียนการสอน ใช้และบำรุงรักษาสื่อการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ จัดให้มีการประเมินผลครบทุกชั้นตอนและจัดสอนซ่อมเสริมให้กับนักเรียน
3. การบริหารงานด้านธุรการและการเงิน มีการจัดทำและจัดเก็บเอกสารและหนังสือราชการ ได้ถูกต้องตามระเบียบ มีหลักฐานแสดงการเงินได้ถูกต้อง
4. การบริหารงานบุคคล มีการกำหนดหน้าที่ครูอย่างชัดเจน ส่งเสริมและสนับสนุนการปฏิบัติงานของครู รวมทั้งมีการสัมมนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
5. การบริการ มีการบริการให้กับนักเรียนในด้านสุขภาพอนามัย อาหารกลางวัน ทุนการศึกษา สภานักเรียน สหกรณ์ และกีฬา เป็นต้น รวมทั้งมีการให้บริการชุมชนและจัดกิจกรรมสัมพันธ์กับชุมชน

รายชื่อโรงเรียนที่ได้มาตรฐานดีเด่น

โรงเรียนที่ได้มาตรฐานดีเด่น ปีการศึกษา 2523-2531 รวม 53 โรงเรียน จากเอกสารของสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร (2532 : 1-4) ซึ่งยังคงแบ่งพื้นที่ดำเนินการการศึกษาเป็น 24 เขตมีรายชื่อโรงเรียนดังนี้

ปีการศึกษา 2523

โรงเรียนขนาดเล็ก 4 โรงเรียน

1. โรงเรียนศรีเอี่ยมอนุสรณ์	สำนักงานเขตพระโขนง
2. โรงเรียนวัดเทพากร	สำนักงานเขตบางกอกน้อย
3. โรงเรียนวัดนางรม	สำนักงานเขตบางขุนเทียน
4. โรงเรียนวัดชุมทอง	สำนักงานเขตลาดกระบัง

โรงเรียนขนาดกลาง 2 โรงเรียน

1. โรงเรียนประชานิเวศน์	สำนักงานเขตบางเขน
2. โรงเรียนพูนสิน	สำนักงานเขตพระโขนง

โรงเรียนขนาดใหญ่ 4 โรงเรียน

1. โรงเรียนไทยนิคมสงเคราะห์	สำนักงานเขตบางเขน
2. โรงเรียนวัดบางนาใน	สำนักงานเขตพระโขนง
3. โรงเรียนวัดบุญประดิษฐ์	สำนักงานเขตภาษีเจริญ
4. โรงเรียนสามเสนนอก	สำนักงานเขตห้วยขวาง

ปีการศึกษา 2524

โรงเรียนขนาดเล็ก 2 โรงเรียน

1. โรงเรียนสุเหร่าหะซิมินา	สำนักงานเขตหนองจอก
2. โรงเรียนเพชรเกษม	สำนักงานเขตภาษีเจริญ

โรงเรียนขนาดกลาง 3 โรงเรียน

1. โรงเรียนเบญจมบพิตร	สำนักงานเขตดุสิต
2. โรงเรียนวัดโคกอน	สำนักงานเขตภาษีเจริญ
3. โรงเรียนวัดประจักษ์ศิลปาคม	สำนักงานเขตดุสิต

โรงเรียนขนาดใหญ่ 2 โรงเรียน

1. โรงเรียนสามเสนนอก	สำนักงานเขตห้วยขวาง
2. โรงเรียนมีนบุรี	สำนักงานเขตมีนบุรี

ปีการศึกษา 2525

โรงเรียนขนาดเล็ก 3 โรงเรียน

1. โรงเรียนคลองนิทาลงกรณ์	สำนักงานเขตบางขุนเทียน
2. โรงเรียนวัดภาษี	สำนักงานเขตพระโขนง
3. โรงเรียนบ้านขุนประเทศ	สำนักงานเขตหนองแขม

โรงเรียนขนาดกลาง 4 โรงเรียน

1. โรงเรียนสวัสดิศึกษา	สำนักงานเขตพระโขนง
2. โรงเรียนวัดปลูกศรัทธา	สำนักงานเขตลาดกระบัง
3. โรงเรียนวัดวิเศษการ	สำนักงานเขตบางกอกน้อย
4. โรงเรียนวัดบุญประดิษฐ์	สำนักงานเขตภาษีเจริญ

โรงเรียนขนาดใหญ่ 3 โรงเรียน

1. โรงเรียนแจ่มจันทร์	สำนักงานเขตพระโขนง
2. โรงเรียนประชาณีเวศน์	สำนักงานเขตบางเขน
3. โรงเรียนวัดลาดพร้าว	สำนักงานเขตบางกะปิ

โรงเรียนขนาดใหญ่มาก 1 โรงเรียน

1. โรงเรียนวัดช่องลม	สำนักงานเขตยานนาวา

โรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ 1 โรงเรียน

1. โรงเรียนวัดเทพศิลา	สำนักงานเขตบางกะปิ

ปีการศึกษา 2526 ไม่มีการประกวดโรงเรียนมาตรฐานดีเด่น

ปีการศึกษา 2527

โรงเรียนขนาดเล็ก 3 โรงเรียน

1. โรงเรียนวัดจันทร์นอก	สำนักงานเขตยานนาวา
2. โรงเรียนวัดโตนด	สำนักงานเขตภาษีเจริญ
3. โรงเรียนวัดนางรม	สำนักงานเขตบางขุนเทียน

โรงเรียนขนาดกลาง 3 โรงเรียน

1. โรงเรียนวัดโคกนอ	สำนักงานเขตภาษีเจริญ
2. โรงเรียนวัดปริวาส	สำนักงานเขตยานนาวา
3. โรงเรียนวัดสี่สุม	สำนักงานบางขุนเทียน

โรงเรียนขนาดใหญ่ 2 โรงเรียน

1. โรงเรียนวัดแจ้งร้อน	สำนักงานเขตราชบุรีบูรณะ
2. โรงเรียนมีนบุรี	สำนักงานเขตมีนบุรี

ปีการศึกษา 2528

โรงเรียนขนาดเล็ก 2 โรงเรียน

1. โรงเรียนวัดทองโน	สำนักงานเขตพระโขนง
2. โรงเรียนวัดศาลาแดง	สำนักงานเขตภาษีเจริญ

โรงเรียนขนาดกลาง 2 โรงเรียน

1. โรงเรียนวัดลาดบัวขาว	สำนักงานเขตยานนาวา
2. โรงเรียนสวัสดิศึกษา	สำนักงานเขตพระโขนง

โรงเรียนขนาดใหญ่ 2 โรงเรียน

1. โรงเรียนวัดช่องนนทรี	สำนักงานเขตยานนาวา
2. โรงเรียนมีนบุรี	สำนักงานเขตมีนบุรี

ปีการศึกษา 2529

โรงเรียนขนาดเล็ก

1. โรงเรียนวัดนิมิตสาราม	สำนักงานเขตบางขุนเทียน
2. โรงเรียนสุเหร่าบางชัน	สำนักงานเขตมีนบุรี

โรงเรียนขนาดกลาง 3 โรงเรียน

1. โรงเรียนเคหะทุ่งสองห้องวิทยา 2	สำนักงานเขตบางขุนเทียน
2. โรงเรียนวัดใต้ (ราษฎร์นิมิตร)	สำนักงานเขตพระโขนง
3. โรงเรียนวัดบุญประดิษฐ์	สำนักงานเขตภาษีเจริญ

โรงเรียนขนาดใหญ่ 2 โรงเรียน

1. โรงเรียนวัดช่องลม	สำนักงานเขตยานนาวา
2. โรงเรียนมีนบุรี	สำนักงานเขตมีนบุรี

ปีการศึกษา 2530

โรงเรียนขนาดเล็กมาก 1 โรงเรียน

1. โรงเรียนสุเหร่าบางชัน	สำนักงานเขตมีนบุรี

โรงเรียนขนาดเล็ก 2 โรงเรียน

1. โรงเรียนวัดสัมพันธัมบริหาร	สำนักงานเขตดุสิต
2. โรงเรียนสุเหร่าคลองจั่น	สำนักงานเขตบางกะปิ

โรงเรียนขนาดกลาง 5 โรงเรียน

1. โรงเรียนวัดเกาะสุวรรณาราม	สำนักงานเขตบางเขน
2. โรงเรียนวัดนางนอง (นิคม)	สำนักงานเขตบางขุนเทียน
3. โรงเรียนวัดสะพาน	สำนักงานเขตพระโขนง
4. โรงเรียนสุเหร่าชีรอ	สำนักงานเขตบางกะปิ
5. โรงเรียนวัดสี่สอก	สำนักงานเขตบางขุนเทียน

โรงเรียนขนาดใหญ่ ไม่มีโรงเรียนที่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน

โรงเรียนขนาดใหญ่มาก ไม่มีโรงเรียนที่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน

ปีการศึกษา 2531

โรงเรียนขนาดเล็กมาก ไม่มีโรงเรียนที่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน

โรงเรียนขนาดเล็ก ไม่มีโรงเรียนที่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน

โรงเรียนขนาดกลาง 4 โรงเรียน

1. โรงเรียนวัดมกุฏกษัตริยาราม	สำนักงานเขตพระนคร
2. โรงเรียนวัดเทวราชกุญชร์	สำนักงานเขตดุสิต
3. โรงเรียนวัดนุชนครประดิษฐ์	สำนักงานเขตภาษีเจริญ
4. โรงเรียนสุเหร่าสามอิน	สำนักงานเขตพระโขนง

โรงเรียนขนาดใหญ่ 1 โรงเรียน

1. โรงเรียนวัดดอนเมือง	สำนักงานเขตบางเขน

โรงเรียนขนาดใหญ่มาก ไม่มีโรงเรียนที่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย